

Univerzita Karlova Praha

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Bakalářská práce

**Proměny postavení autora jako politicko-sociální instituce
po roce 1989**

Vypracovala: Pavlína Šimánková

Vedoucí práce: PhDr. Jiřina Šmejkalová, CSc.

Praha 2023

Poděkování

Děkuji mým blízkým za podporu a PhDr. Jiřině Šmejkalové, CSc. za cenné rady.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 17. 12. 2023

Pavčina Šimánková

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na transformaci literárního prostředí a společenského postavení autora po roce 1989. Před revolucí měli oficiální spisovatelé zvláštní společenské postavení, považováni byli za autority reprezentující žádoucí normy a hodnoty. S počátkem demokracie a volného trhu došlo k prudké změně, kdy se stali komerčními subjekty čelící novým výzvám.

Před revolucí existovalo několik paralelních knižních trhů (oficiální, samizdatový a exilový) s vlastními charakteristikami a omezeními. Sametová revoluce a následné změny ekonomického prostředí otevřely cestu ke sjednocení těchto trhů do jednoho, což umožnilo autorům širší publikační možnosti.

Změny v politickém klimatu odstranily cenzuru a otevřely diskuzi o historických a osobních tématech. Spisovatelé se ocitli v novém ekonomickém prostředí, kde ztratili státní finanční podporu a byli nuceni spoléhat se na prodej svých knih. Tato nová realita ovlivnila nejen jejich příjmy, ale i jejich postavení ve společnosti.

Druhá část práce se zaměřuje na analýzu rozhovorů s Jáchymem Topolem, reprezentativní postavou této transformace.

Klíčová slova:

1989, knižní trh, Sametová revoluce, autoři, spisovatelé, 90. léta, volný trh, cenzura, Jáchym Topol

Počet znaků: 88 737 **Počet normostran:** 49

Abstract

This thesis focuses on the transformation of the literary environment and the societal position of the author after 1989. Before the revolution, official writers held a special societal status, being regarded as authorities representing desirable norms and values. With the beginning of democracy and a free market, came a drastic change, as they became commercial entities facing new challenges.

Before the revolution, there were several parallel book markets (official, samizdat, and exile) with their own characteristics and limitations. The Velvet Revolution and subsequent changes in the economic environment opened the way for the unification of these markets into one, providing authors with broader publishing opportunities.

Changes in the political climate removed censorship and opened up discussions on historical and personal topics. Writers found themselves in a new economic environment, where they lost state financial support and had to rely on the sales of their books. This new reality influenced not only their incomes but also their societal standing.

The second part of the thesis focuses on the analysis of interviews with Jáchym Topol, a representative figure of this transformation.

Keywords:

1989, Book Market, Velvet Revolution, Authors, Writers, 90s, Free Market, Censorship, Jáchym Topol

Obsah

Úvod.....	7
1. Ekonomicko-sociální proměny po roce 1989	9
1.1. Stručný nástin ekonomické situace.....	9
1.2. Politická situace a cenzura.....	11
1.3. Proměna knižního trhu.....	14
1.4. Žánry a literární témata.....	17
1.5. Proměny postavení autora	24
1.6. Stát ve vztahu k autorovi	28
2. Mediální obraz Jáchyma Topola	33
2.1. Biografie Jáchyma Topola.....	33
2.2. Literární činnost a autorství po roce 1989	37
2.3. Knižní trh po roce 1989 z pohledu Jáchyma Topola	44
2.4. Osobní proměna.....	46
Závěr.....	48
Zdroje	50

Úvod

Před rokem 1989 se (oficiální) spisovatelé v socialistických zemích nacházeli ve specifickém společenském postavení. Byli vnímáni jako autorita a jejich literární díla měla sloužit jako žádoucí příklady chování a hodnot. Tito vybraní autoři byli podporováni režimem, který byl také zdrojem financí pro jejich tvorbu.¹ Po roce 1989 se jejich postavení prudce změnilo, stali se komerčními subjekty, součástí otevřeného trhu, a museli čelit novým výzvám.

Před rokem 1989 existovala specifická tržní situace v literárním prostředí, kde se vedle sebe existovalo několik knižních trhů: oficiální, samizdatový a exilový. Každý z těchto trhů měl své vlastní charakteristiky a specifika, příslušné výhody a nevýhody a zahrnoval určitý okruh tvůrců. Oficiální trh podléhal cenzuře, což omezovalo možnosti svobodného vyjádření a tvůrčí svobodu autorů. Exiloví autoři, publikující v zahraničních nakladatelstvích, čelili situaci, kdy jejich díla nebyla dostupná (či známá) pro domácí publikum. Autoři samizdatu čelili riziku perzekucí, až uvěznění.

Sametová revoluce v roce 1989 přinesla kompletní změnu ekonomického uskupení země, vedoucí k vzniku volného (knižního) trhu. Nové firmy (nakladatelství) vystřídaly staré státní podniky, které byly privatizovány nebo zanikly. Toto prostředí otevřelo nové možnosti publikace pro autory, perzekuované předešlým režimem, ovšem mimo jiné museli čelit velké konkurenci, domácí i zahraniční.

Cenzura, která byla typická pro socialistické režimy, byla po roce 1989 již nepřijatelná. Po pádu totality se otevřela společnost tématům, o kterých se předtím nesmělo psát, jako určité historické události a intimní aspekty života, které se staly přístupnými a literatura získala svobodu prozkoumávat nové sféry.

Velkou výzvou pro autory představovala ztráta finančních jistot, neboť státní dotace již nesloužily k financování jejich tvorby. Autorské odměny byly přímo závislé na prodeji knih, což vedlo k nejistotě v příjmech. Mnoho spisovatelů se ocitlo v obtížné finanční situaci, kdy tyto odměny nestačily na živobytí, což zásadně ovlivnilo pozici spisovatele jako povolání. Někteří autoři se museli přizpůsobit tvrdé realitě kapitalismu, zatímco jiní se stali komerčními autory, píšícími s cílem dosáhnout zisku.

---

¹ WACHTEL, Andrew Baruch. *Po komunismu stále důležití?: Role spisovatelů ve východní Evropě*. Praha: Academia, 2017, 312 s. Šťastné zítřky. ISBN 978-80-200-8778-7.

Změnilo se rovněž postavení autora. Ztráta autoritativní role, kterou spisovatelé měli, postihla jak oficiální, tak neoficiální autory. Autorita spisovatele, která dříve vycházela z podpory (či represe) režimu, se rozplynula, což otevřelo nové otázky týkající se identity a role autora v novém, otevřenějším literárním prostředí.

První část této bakalářské je věnována hlubší analýze výše zmíněných proměnných, tak aby vznikl ucelený pohled na literární společnost po roce 1989. Průzkum se zaměřuje na ekonomické, tržní, politické a sociální kontexty, v nichž se autoři pohybovali. Toto téma je systematicky rozpracováno prostřednictvím studia sekundárních zdrojů, především literárních vědeckých a ekonomických publikací, jež se zabývají tématem transformace literárního prostředí v daném období – tj. období zahrnující poměry před rokem 1989 až do doby rozšíření internetu a vzniku moderních nástrojů knižního trhu.

Druhá část této bakalářské práce se věnuje důkladnému rozboru rozhovorů, které poskytoval spisovatel Jáchym Topol od roku 1989, a které reflektují postupné proměny ve společnosti, zejména v oblastech zmíněných výše. Tyto proměny jsou analyzovány ze subjektivního pohledu Jáchyma Topola, tak jak jej prezentoval v médiích. Jáchym Topol, dlouhodobý příslušník undergroundového hnutí, aktivně publikoval v samizdatu, což nepochybně ovlivnilo jeho postoj a činnost po roce 1989. V této části práce jsou reflektovány jeho přístupy k autorství a literatuře, pohled na nově vzniklý knižní trh a aktuální problematiky spojené s tímto obdobím, spolu s autorovou osobní transformací.

1. Ekonomicko-sociální proměny po roce 1989

Tato část je zaměřena na transformaci postavení autorů v ekonomicko-sociálním kontextu. Pro pochopení této proměny je nezbytné přiblížit ekonomickou situaci, ve které se Československo a později Česko v 90. letech nacházelo. Zároveň je třeba analyzovat situaci na knižním trhu a vývoj literárních žánrů. Stejně tak důležitý je politický kontext a nastínění fungování cenzurního systému minulého režimu, a rovněž role státu coby dotačního aparátu ve vztahu k autorům.

1.1. Stručný nástin ekonomické situace

Ekonomický systém před rokem 1989 fungoval na bázi celospolečenského vlastnictví a přísného dohledu státu ve formě centrálního plánování. Celospolečenské vlastnictví paradoxně znamenalo, že se jen malá část společnosti mohla podílet na řízení státních podniků. V roce 1989 tento systém během několika týdnů zkolaboval a již v roce 1990 byl schválen nový plán ekonomických reforem, založených na osobním vlastnictví.²

Již ve druhé polovině 80. let přišly ekonomické reformy v podobě Gorbačovovy glasnosti a perestrojky, které měly být po částečném úspěchu v SSSR aplikované na všechny socialistické země.³ V Československu k tomu nedošlo, strana zastávala odmítavý postoj a po Sametové revoluci bylo nutné starý ekonomický systém zcela opustit, spíše než přestavovat. Během následujících třiceti let měla stará ekonomická struktura zcela zmizet (Myant, 2013).

Československá socialistická republika měla po roce 1989 jedny z nejlepších předpokladů k úspěšnému přechodu na volný trh oproti všem ostatním bývalým socialistickým zemím. To bylo dáno jednak geografickou polohou země a jednak historií, protože již za Rakouska-Uherska a poté za První republiky byl průmysl českých zemí bohatý a mnoho významných podniků přežilo komunistický režim (např. automobilky *Škoda* a *Tatra*). Republika byla makroekonomicky stabilní a na přijatelné životní úrovni.⁴

---

² MYANT, Martin. *Vzestup a pád českého kapitalismu: ekonomický vývoj České republiky od roku 1989*. Praha: Academia, 2013. XXI. století. ISBN 978-80-200-2288-2.

³ ADAM, Jan. Transformation to a market economy in the former Czechoslovakia. *Europe-Asia Studies*. Taylor & Francis, 1993, 45(4), 627-645. ISSN 1465-3427. Dostupné z: doi:10.1080/09668139308412112

⁴ MYANT, Martin. *Vzestup a pád českého kapitalismu: ekonomický vývoj České republiky od roku 1989*. Praha: Academia, 2013. XXI. století. ISBN 978-80-200-2288-2.

Přechod ze socialistického modelu na model kapitalistický přirozeně znamenal mnoho změn a 90. léta se stala hektickou, chaotickou dekadou, kdy byl ekonomický růst vystřídán ekonomickým šokem z devalvace a inflace. Bylo třeba vyrovnat se s minulostí pomocí restitucí, kdy byl navrácen či nahrazován majetek, jenž byl ve 40. letech znárodněn bez nároku na náhradu.⁵

Dalším krokem byla privatizace, tedy převedení státního majetku na soukromé vlastníky, která se mimo jiné ve formě kupónové privatizace stala bránou pro vstup do světa obchodu s akciemi.

Privatizace začala již v České a Slovenské Federativní Republice v roce 1992. Mezi tzv. *pomalou* a *rychlou* privatizací zvítězila privatizace rychlá, která využila porevoluční nálady, kdy obyvatelstvo bylo příznivě nakloněno změnám. Při *rychlé* privatizaci za další restrukturalizaci podniků zodpovídal již nový majitel (ať byl z řady tuzemských vlastníků či zahraničních investorů).

Mezi výsledky privatizace patřilo rychlé vytvoření struktury soukromého vlastnictví a kapitálového trhu. K negativním dopadům privatizace přispěla nedokonalá legislativa a hrubé podcenění legislativní náročnosti celého privatizačního procesu, které vyústilo v podvodné získávání státního majetku a tzv. *tunelování* (Mlčoch, 2000).

Státní podniky (jako např. podnik *Knihy*) byly tedy změněny v akciové společnosti a následně privatizovány. Stejně tak státní nakladatelství přešla do soukromého vlastnictví, např. nejstarší české nakladatelství *Albatros* (dříve *Státní nakladatelství dětské knihy*) v současné době vlastní firma Arulo Estates s.r.o.

Nejzásadnější proměnou po roce 1989 byla možnost zakládání nových firem, kterých v 90. letech a vzniklo (a zase skončilo) ohromné množství (třebaže první soukromé podniky vznikaly již před revolucí, např. nakladatelství *Atlantis*). Jenom nakladatelství, která vydávala jak neperiodické, tak periodické tisky, existovalo v 90. letech až okolo tří tisíc.

Už nic nebránilo tomu, aby se z knih stalo tržní zboží a z jejich autorů komerční subjekty.

---

⁵ MLČOCH, Lubomír, Pavel MACHONIN a Milan SOJKA. *Ekonomické a společenské změny v české společnosti po roce 1989: (alternativní pohled)*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0119-2.

1.2. Politická situace a cenzura

V socialistických zemích sehrávala literatura sociální funkci, která byla zdůrazňována i na stranických sjezdech. Panovalo přesvědčení o výchovném vlivu literatury na čtenáře (jak je více rozepsáno v kapitole 1.5. *Proměny postavení autora*). V důsledku toho byla literatura předmětem kontroly. Oficiálně vydané dílo bylo považováno za důkaz správnosti a estetické hodnoty daného díla. Během čtyřiceti let komunistické nadvlády existovala v Československu státní cenzura, která se v průběhu tohoto období proměňovala. Nejvolnější období představovala 60. léta, zejména v době Pražského jara. Literatura vydaná v tomto období však byla v následujícím normalizačním období 70. let oficiálně odmítána.⁶

Cenzurní systém v Československu měl podobu několikastupňového schvalovacího řízení, jehož výsledkem měla být kvalitní a formativní kniha, nebo alespoň kniha ideologicky nezávadná, na patřičné literární úrovni. Každé nakladatelství mělo vyhrazenou určitou oblast knižní produkce a spisovatel sám musel oslovit nakladatelství, které bylo nejvhodnější pro jeho literární dílo. Po předložení rukopisu následovalo první kolo schvalování, kde bylo dílo mohlo být odmítnuto. Rozhodnutí o vydání knihy nebylo svěřeno jen jediné osobě a často zde měl vliv i Svaz spisovatelů. Poté následovaly redakční práce, kde bylo posuzováno, zda je kniha potřebná pro společnost, dosahuje požadovaných uměleckých kvalit a ideologické správnosti a zda odpovídá profilu nakladatelství.⁷

Hranice toho, co bylo v literatuře přijatelné, se měnily v závislosti na politickém klimatu a také situaci na knižním trhu (dle toho, která díla byla vyhledávána a jaká absentovala). Cenzura sama měla mnoho podob, od drobných úprav pravopisu a změn jednotlivých slov či veršů, přes vyškrtnutí části textu až po zásadní změny struktury díla nebo dokonce jeho úplný zákaz. Někdy dokonce došlo k likvidaci již vytištěných knih.

Před rokem 1989 bylo v literatuře nežádoucí mnoho prvků a témat, které byly považovány za nepřijatelné ze strany komunistického režimu. Mezi ně patřila například kritika režimu, politický a sociální nesouhlas, náboženské texty, oslavování individuality a svobodného myšlení, otevřená diskuze o historických událostech, jako byl například rok 1968, a

---

⁶ VOJTĚCH, Daniel, ed. *Česká literatura na konci tisíciletí II.: Příspěvky z 2. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001. ISBN 80-85778-30-0. Dostupné také z: <https://service.ucl.cas.cz/edicee/sborniky/kongresove/44-ceska-literatura-na-konci-tisicileti-ii>

⁷ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6.

vykreslování negativního obrazu socialistického systému. Rovněž byly omezovány příliš explicitní popisy a témata, včetně sexuality a homosexuality, které byly považovány za společenské tabu.⁸

Stejně tak byly cenzurovány literární směry a postupy, které neodpovídaly socialistické ideologii, jako existencialismus, surrealismus a další avantgardní formy, typické například pro undergroundovou tvorbu. Experimentální postupy byly považované za nesrozumitelné masám, a tudíž nevhodné pro socialistickou společnost. Autoritářský charakter literární cenzury vedl k vzniku paralelních literárních oběhů, jako byla exilová nebo samizdatová tvorba, která se šířila tajně a mimo oficiální kanály.

Pro mnohé neoficiální tvůrce bylo rovněž nepřijatelné činit pokusy o formální publikaci, neboť samotná představa cenzurního aparátu se jim jevila jako odpudivá. Volili proto možnost publikování v samizdatu, kde formální cenzurní mechanismy neexistovaly (Tvar, 2008).

V průběhu druhé poloviny osmdesátých let došlo k postupnému rozvolňování a rozpadu cenzurního systému, které vyvrcholilo rokem 1989. Formální komunistické instituce byly zrušeny a situace se prudce změnila. Knižní trh byl zaplaven zahraniční literaturou stejně jako tou domácí, které byly vydávány téměř bez jakýchkoliv restrikcí.⁹

Společnost se postupně přizpůsobovala volnému literárnímu trhu. V polistopadovém Česku je možné psát o tématech, která byla dříve tabuizována, včetně politiky. Nicméně svoboda projevu není absolutní a musí být chápána v souladu s právními normami. V současné době je diskuse o cenzuře častější než samotná existence cenzury (a zejména cenzury v literárních dílech).

Specifický prostor představuje internet, ke kterému bylo Československo připojeno v roce 1992, masově využívaným prostředkem se ale stal až v novém tisíciletí. V rámci internetové cenzury se v mnoha ohledech nejedná o přímé smazání určitého příspěvku, internetového profilu či stránky, ale o omezení možnosti jejich automatizovaného vyhledávání. V této souvislosti existuje několik citlivých témat, na které se internetová cenzura zaměřuje, a mezi ně patří např. politická témata, porušování lidských práv (jako jsou ženská práva či práva

---

⁸ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6.

⁹ VOJTĚCH, Daniel, ed. *Česká literatura na konci tisíciletí II.: Příspěvky z 2. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001. ISBN 80-85778-30-0. Dostupné také z: <https://service.ucl.cas.cz/edicee/sborniky/kongresove/44-ceska-literatura-na-konci-tisicileti-ii>

menšin), explicitní témata (jako je pornografie či propagace hazardu), násilí a nabádání k násilí či k nenávisti a otázky bezpečnosti (jako je bezpečnost státu).¹⁰

Mnohá z těchto témat by měla být zahrnuta do etického kodexu civilizované společnosti, a proto vzniká otázka, zda lze omezení přístupu k nim označit jako cenzuru.

---

¹⁰ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6.

1.3. Proměna knižního trhu

Před rokem 1989 byl knižní trh v Československu rozdělen na tři hlavní proudy: oficiální, exilový a samizdatový. Oficiální knižní trh fungoval pod dohledem státu, přičemž každý knižní podnik měl vyhrazenou určitou oblast knižní produkce, tedy typ knih, které vydával (např. nejstarší české nakladatelství *Albatros* se již od svého vzniku v roce 1949 až dodnes zaměřuje na vydávání knih pro děti a mládež). Významné postavení měl národní podnik *Kniha*, neboť spravoval většinu knihkupectví a také antikvariátů, které představovaly potencionální riziko distribuce neschválených knih.¹¹

Exilový proud knižního trhu vznikl díky autorům a intelektuálům, kteří opustili Československo v důsledku politické situace. Na západě byla zakládána exilová nakladatelství, která vydávala díla českých autorů a také cizojazyčnou literaturu o Československu. Tyto texty pak byly v určitém počtu pašovány do Československa, ale byly přístupné jen určitému okruhu čtenářů. Spisovatelé, kteří se rozhodli, či byli donuceni k exilu, se museli smířit s myšlenkou, že pro většinu domácích čtenářů budou neviditelní.¹²

Samizdatový proud tvořily nezávislé tiskoviny, které byly vyráběny a rozšiřovány tajně, mimo kontrolu státního aparátu. Texty se často rozmnožovaly prostřednictvím psacích strojů, mnohdy bez redakčních úprav. Spolu s exilovou literaturou představoval samizdat alternativní formu publikování a šíření literatury, vhodnou především pro autory, kteří nemohli nebo nechtěli publikovat oficiální cestou (Janoušek a kol., 2008).

Po roce 1989 vznikl jediný knižní trh, který byl osvobozen od všech státních restrikcí. Autoři, kteří publikovali v samizdatu či exilových nakladatelstvích, nyní měli širokou možnost publikovat svá díla v rámci nově vzniklých nakladatelství. Odhaduje se, že celkový počet nových československých nakladatelství byl kolem tří tisíc, i když zahrnuje i ty s omezeným počtem vydaných titulů. Skutečně aktivních nakladatelství bylo odhadováno na přibližně pět set. Většina takto vzniklých nakladatelství neobstála v konkurenčním boji, stejně jako neobstála některá stará nakladatelství. V této historické éře vznikla řada renomovaných nakladatelství, jako je *Host*, *Paseka*, *BB art*, *Argo*, *Mladá fronta* a *Pražská imaginace*. Na druhou stranu,

---

¹¹ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6.

¹² JANOUŠEK, Pavel. *Dějiny české literatury 1945–1989 IV. díl*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7.

tradiční nakladatelství jako *Československý spisovatel* v 90. letech zanikla (Machala a kol., 2015).

V období bezprostředně po pádu komunistického režimu došlo k bouřlivému rozkvětu literární tvorby. 90. léta přinesla jedinečnou příležitost pro „*druhý debut*“ autorů různých generací – těch, kteří byli vytlačeni z povědomí čtenářů po letech 1948 a 1968, a také autorů publikujících v exilu a samizdatu. Docházelo také k vydávání děl již zesnulých autorů. Mladí autoři také zažívali své literární debuty, i když se jim v tomto novém literárním světě našel pouze omezený prostor. Pod náporom této nové literatury upadla v zapomnění jména oficiálních autorů ze 70. a 80. let.¹³

Po roce 1989 se československý knižní trh rychle zaplnil texty jak od domácích, tak zahraničních autorů. První polovinu devadesátých let vyznačoval příval textů různých žánrů a literární úrovně. V oblasti překladové literatury se začala objevovat díla autorů, která dosud nebyla přeložena. Mnoho nakladatelů preferovalo vydávat starší texty autorů z oblasti samizdatu a exilu, které byly dosud schované v šuplíku.

Situace slovenského knižního trhu se od té na českém trhu odlišovala. I přesto, že po roce 1989 vzniklo na Slovensku řada nových nakladatelství, jejich počet byl daleko nižší než v České republice. Zatímco v Česku existovalo kolem 2500 nakladatelství, na Slovensku to bylo pouze kolem 400.¹⁴ Slovenští autoři neměli k dispozici tolik dříve zakazovaných a nevydávaných textů jako jejich čeští kolegové a slovenský knižní trh nebyl zaplaven texty v takové míře jako ten český.¹⁵

Svoboda a liberalizace vydávání přinesly nejen pozitivní, ale i negativní dopady. Knižní trh byl brzy přesycen literaturou všech žánrů a množství vydaných knih překročilo kapacity literárních kritiků a historiků, a i čtenářský zájem upadal. Literatura se stala předmětem komerčního obchodu, ale brzy se projevila nezkušenost nakladatelů na komerčním trhu. Postupně stoupala cena knih kvůli nárůstu výrobních nákladů v důsledku zdražení papíru a polygrafických služeb.

---

¹³ VOJTĚCH, Daniel, ed. *Česká literatura na konci tisíciletí II.: Příspěvky z 2. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001. ISBN 80-85778-30-0. Dostupné také z: <https://service.ucl.cas.cz/edicee/sborniky/kongresove/44-ceska-literatura-na-konci-tisicileti-ii>

¹⁴ VELIČKOVÁ, Helena. *Knihy v tržních podmínkách. Knižní obzor: Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 1993, 1(2). ISSN 1214-6498.

¹⁵ KASADRA, Martin. *Listy zo Slovenska II., Tvar*. Praha: Scéna, 1991, 2(12), 1. ISSN 0862-657X.

Knihy, vydávané i ve statisíkových nákladech, se hromadily bez odbytu a často končily v nevýhodných výprodejích nebo ve sběru. Mimo to se rozpadla distribuční síť z dob socialismu a bylo třeba vybudovat novou.¹⁶

Před rokem 1989 byla knižní distribuční síť v Československu centralizovaná a řízená státními institucemi, které měly monopol na distribuci knih. Distribuce byla centrálně plánována a knižní tituly byly rozdělovány mezi jednotlivá knihkupectví. Nejvýznamnější organizací byl v Československu národní podnik *Knihy*, který spravoval většinu knihkupectví a antikvariátů v zemi. Po roce 1989, v důsledku privatizace a rozpadu státních institucí a struktur, došlo k rozpadu knižní distribuční sítě. Propojení mezi nakladateli, distributory a knihkupci se ztratilo a distribuce knih se stala problematickou. Kamenná nakladatelství se potýkala s nedostatkem dostupných titulů a nepravidelným zásobováním. Nové tržní subjekty musely budovat vlastní distribuční síť. Ke zlepšení situace na českém trhu došlo koncem 90. let.¹⁷

Významnou inovací na se stalo rozšíření internetu a s ním spojený vzestup e-shopů. První e-shopy se začaly objevovat v roce 1996 a tato nová forma prodeje knih otevřela další možnosti prodeje a také způsobila ještě větší komercializaci literatury. Současně s e-shopy vznikaly i literární servery, které sloužily jako zdroj informací o knihách, obsahovaly recenze čtenářů a nabízely i profesionální literární kritiku. Další inovací byly webové platformy a blogy, kam kdokoliv mohl nahrávat své literární texty (Fialová, 2015).

V průběhu 90. let došlo k výrazné transformaci knižního trhu, při které se literatura součástí konzumní společnosti. Tato změna měla zásadní dopad na vnímání a podobu literatury. Velká část beletrie se proměnila v komerční zboží, což vyvolalo diskuse o nové společenské roli literatury a hledání aktuálních a atraktivních témat pro literární tvorbu. Důsledkem této proměny je nadprodukce knih a výprodeje neprodejných titulů za směšné ceny, což postupně způsobilo přesycení knižního trhu, zevšednění knih a proměnu celkového vnímání knižního průmyslu.

---

¹⁶ HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0. Dostupné také z: [https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)

¹⁷ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6.

1.4. Žánry a literární témata

V době komunistického režimu byla vážná literatura téměř jedinou oficiálně dostupnou formou literatury. Důraz byl kladen na klasickou literaturu a vůči populární a masové literatuře, která se na západě těšila oblibě, existovala silná opozice ze strany vládnoucího režimu. Přestože komunistický režim preferoval socialisticky orientovanou literaturu, byly přítomny i další žánry, jako například historická próza, která se věnovala především dějinám Československa a také humoristická próza, která nabízela lehčí a komediální tón.

Komunistická vláda využívala cenzuru a kontrolu nakladatelské sítě k potlačování západních literárních žánrů, jako jsou detektivky, horory, fantasy nebo červená knihovna. Tyto žánry nebyly považovány za pozitivní pro rozvoj komunistické společnosti a stejně tak byly potlačovány i specifické žánry v jiných kulturních oblastech, jako je hudba, film či televize, třebaže v některých případech byla povolena jejich domácí produkce, která se snažila tyto žánry reprodukovat v socialistickém kontextu (Wachtel, 2017).

Přístup k literárním žánrům se během čtyřiceti let komunistické vlády proměňoval. V prvních letech po nástupu režimu a ve 50. letech byl nejsilněji prosazován sociální realismus, který měl sloužit propagaci socialistického ideálu. V uvolněné atmosféře 60. let bylo do určité míry možné vydávat i západní populární literaturu a tzv. brakové romány, které často vycházely v levném sešitovém formátu. V tomto období se objevovaly překlady zahraničních autorů a česká literární scéna se otevřela různým žánrovým experimentům.¹⁸

S nastupující Normalizací, která následovala po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968, došlo k omezení a likvidaci tvorby z 60. let. V průběhu 80. let se žánrová škála literatury rozšířila a objevily se nové žánry jako dobrodružné romány pro chlapce či milostné romány pro ženy. Významným fenoménem tohoto období se stala science-fiction, která autorům díky své vědecko-fantastické povaze nabízela nové možnosti svobodného sebevyjadřování. Tento literární žánr jim umožňoval prozkoumat a vyjádřit myšlenky a koncepty, které by v jiných žánrech byly omezené (Janoušek a kol., 2008).

Po roce 1989 se na českém knižním trhu rozvinula široká škála všech možných literárních témat a žánrů. Bezprostředně po revoluci prošla společnost rychlou komercionalizací, kterou v oblasti literatury charakterizovala orientace na populární žánry a beletrii vhodnou pro širší čtenářskou

---

¹⁸ JANOUŠEK, Pavel. *Dějiny české literatury 1945–1989 IV. díl*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7.

veřejnost. Romány a žánry se zaměřovaly na zábavu a odpočinek a dobře se prodávaly a získaly velkou oblibu, čímž utrpěla popularita vážné literatury.¹⁹

Tato nově populární literatura bývá označována za *brakovou literaturu*. Braková literatura je specifický žánr, který je považován za méně kvalitní než vážná literatura, a který nabízí čtenářům především zápletku. Obvykle zahrnuje populární žánry, jako jsou romantické romány, detektivky, sci-fi, fantasy, horory a další. Hlavním rysem brakové literatury je její komerční přístup, který se zaměřuje na rychlý prodej a uspokojení čtenářských očekávání. Jejím cílem je poskytnout čtenářům zábavu, rozptýlení a naplnit jejich přání a touhy. Braková literatura často staví na osvědčených konvencích a žánrových prvcích, které jsou dobře známé a oblíbené.

Velmi zajímavý vývoj zaznamenala po roku 1989 fantasy literatura. Fantasy žánr spolu se sci-fi literaturou byl dlouho považován za méněcenný a brakový. Přesto sci-fi literatura vznikala i během komunismu, částečně díky tomu, že popularizovala vědu a techniku. Na fantasy bylo pohlíženo jinak. Pro autory sci-fi i fantasy se stala stěžejním a oblíbeným formátem krátká próza, jako jsou povídky a novely.²⁰

Fantasy literatura si získala velkou oblibu a brzy se stala dominantním žánrem, který převýšil dříve populární science fiction. Kolem fantasy se utvořil téměř uzavřený okruh příznivců, kteří se sdružovali v klubech, četli specializované časopisy a vyhledávali specializovaná knihkupectví. Od počátku 90. let vzniklo na našem území mnoho fantastických děl od různých autorů, ale žádnému z českých fantasy autorů se nepodařilo dosáhnout takového úspěchu, kterého dosáhl například Andrzej Sapkowski se svým *Zaklínačem* v Polsku.²¹

Mezi autory v oblasti fantasy a sci-fi patřila také Carola Biedermannová, jejíž povídky byly publikovány v specializovaných časopisech a sbornících, následně se věnovala i psaní novel. Biedermannová byla přední představitelkou českého feminismu, který se v českém prostředí začal prosazovat v 90. letech, a tento její postoj se promítal i do jejích vědeckofantastických děl. Dle Biedermannové její díla reflektovala skutečný svět, kde jsou ti nejagresivnější nejtvrďší jedinci právě ti nejúspěšnější (Adamovič, 1995).

---

¹⁹ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-5054-0.

²⁰ JANOŠEK, Pavel. *Dějiny české literatury 1945–1989 IV. díl*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7.

²¹ CzechLit: České literární centrum. Online. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/>. [cit. 2023-12-12].

Na samostatné téma feminismu vydala několik publikací. V roce 1992 vydala v nakladatelství Ivo Železný první sbírku esejí nazvanou *Mstivá kantiléna aneb Rigor Magoris aneb Feministický nářez* a o tři roky později následovala sbírka *Litostivá kantiléna čili Muži se diskriminují sami aneb Pes a jeho hůl*. V roce 1994 vydala autobiografickou knihu *Těžký život Kašparovy krávy*, inspirovanou jejími vlastními vzpomínkami z dětství a dospívání, čímž následovala jeden z nejsilnějších trendů té doby (tj. autobiografický román).

Feministické texty Caroly Biedermannové vzbuzovaly kontroverze a byly označovány za militantní. V jejich provokativních textech neváhala označovat muže za původce všeho zla, a zdůrazňovala jejich negativní vlastnosti. Záměrně provokativní charakter textů měl za úkol otřást myšlenkovými stereotypy a vyvolat diskuzi o genderové rovnosti. Přestože její texty obsahují dávku humoru a ironie, nesetkaly se s jednoznačným přijetím a byly kritizovány stejně jako její literární styl.²²

V literatuře 90. let se otevřeně prezentovala intimní témata, včetně explicitních popisů sexuality, čímž docházelo k postupnému odstranění intimních tabu. Současně s tím se však ve veřejném prostoru rozplynula také veřejná tabu týkající se především historické problematiky (Machala a kol., 2015).

Nejdominantnější literární formou se v polistopadové literatuře staly memoárové publikace. Především v první polovině 90. let vyšlo mnoho autobiografických publikací, které buď zachycovaly skutečné události tak jak se staly ve formě deníků či memoárů nebo v případě beletrie autoři promítli do příběhu vlastní zážitky. Autentické výpovědi z vlastních prožitků z dob komunismu sloužily jako prostředek k vyrovnání se s minulostí.²³

Mezi nejpopulárnější memoárové romány té doby patří například román *Báječná léta pod psa* (Československý spisovatel, 1992) od Michala Viewegha. Viewegh začal své první povídky uveřejňovat již v 80. letech coby přílohy periodik *Mladé fronty* či *Mladého světa*. Po roce 1990 publikoval povídky a fejetony v časopisech jako jsou *Literární noviny*, *Lidové noviny*, *Mladá fronta Dnes*, *Tvar* a *Playboy*. *Báječná léta pod psa*, jeho druhý román, nese výrazné

---

²² MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-724-3139-0.

²³ HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0.

Dostupné také z:

[https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)

autobiografické prvky a autor v něm reflektuje svoje dětství a dospívání za normalizace. *Báječná léta pod psa* jsou coby postmoderní román dostupná širokému okruhu čtenářů, zároveň nabízí závažná témata a komplexní postavy. Viewegh využívá postmoderní postupy i v dalších knihách, ovšem všechna jeho další díla si vysloužila daleko tvrdší odezvu od literárních kritiků. Příkladem toho je román z roku 1994, *Výchova dívek v Čechách* (Československý spisovatel, 1994). I v této knize Viewegh reflektuje některé své vlastní zkušenosti, například jeho působení na Zbraslavi, třebaže román je smyšlený.

K populárním autorům se řadil i Petr Šabach. Svou literární kariéru započal Šabach v 80. letech, kdy jeho povídky začaly pravidelně vycházely v časopisech. Tyto povídky posléze vyšly roku 1986 v uceleném souboru s názvem *Jak potopit Austrálii* (Československý spisovatel), který obsahuje mimo jiné i povídku *Šakalí léta*. Tato povídka je autobiografickým příběhem, jenž je inspirován Šabachovým dětstvím a dospíváním na pražských Dejvicích v 50. a 60. letech.

Již v tomto prvním díle je patrný Šabachův osobitý styl a témata, které jsou chartistické pro celou jeho tvorbu, což jsou především právě autobiografické prvky a nostalgické ladění. Šabach často zachycuje dětství a mládí. V textech je přítomná se melancholie, až zoufalství, avšak všechny situace jsou vykresleny s nadhledem, laskavostí a především humorem. Podstatným tématem jsou také vztahy mezi muži a ženami a erotika, také mezigenerační vztahy a peripetie dospívání. Stejně jako jiné prózy 90. let slouží i Šabachova díla jako prostředek pro vyrovnání se s minulostí prostřednictvím zajímavých autobiografických příběhů.

Základní složkou Šabachovy prózy je anekdota, hospodská historka, podávána lidovým způsobem. Hrdinové jeho příběhů jsou obyčejní lidé, hovořící obecnou češtinou a používající vulgární výrazy, čímž si získal popularitu u širokého spektra čtenářů. Šabachovi bylo vyčítáno, že jeho díla postrádají vyšší záměr a jsou přeplněné historkami a anekdotami. Sám Šabach ale otevřeně přiznával, že nemá ambice napsat složitější dílo či delší útvar, exceloval především jako vypravěč krátkých zábavných historek (Jašek, 2007).

Memoárová literární forma byla vyčerpána do konce 90. let.²⁴

---

²⁴ HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0.

Dostupné také z:

[https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)

Patrný byl vliv postmoderny, v rámci které se autoři pouštějí líčení bizarních situací, násilí a sexuálních úchylek. V jejich próze dochází ke prolínání beletrie s esejismem, děj je reflektován a interpretován.²⁵ Je zvýrazněna role vypravěče a dochází k destrukci tradičního příběhu. Postmoderní literatura se také vyznačuje hravostí a imaginativitou, přičemž reflektuje i samotný proces vzniku textu. Tyto postmoderní prvky lze však nalézt i v širším spektru próz, například právě v memoárové literatuře již zmiňovaných autorů (Fialová, 2015).

Postmoderní literatura využívala prvky a postupy masové kultury s cílem distancovat se od elitářství moderny a vytvářet mnohvrstevnatá díla, která by oslovila jak běžné čtenáře, tak i erudované konzumenty umělecké literatury. Tato literární díla kombinovala prvky populárních žánrů, jako jsou detektivka, fantasy nebo sci-fi, s hlubšími tématy, reflexí a experimenty s formou. Výsledkem byly knihy, které měly širší kulturní a intelektuální ambice, avšak zároveň dosahovaly pozoruhodně vysokých prodejních úspěchů. Dosáhnout tohoto výsledku bylo však často obtížné. Přestože autoři postmoderny se snažili překlenout propast mezi vážnou literaturou a populárním čtením, a oslovit širší publikum, často se stalo, že jejich díla byla vnímána jako uměle vytvořená a běžnému čtenáři nedostupná.²⁶

Mezi významné postmoderní autory se řadí Daniela Hodrová, která se, kromě beletrie, věnuje zejména vědecké činnosti. Její odborné texty, zaměřené především na teorii románu, byly zveřejňovány v renomovaných domácích i zahraničních vědeckých periodikách. Hodrová patří k autorům, kteří svůj literární debut zažili až po roce 1989, přestože svá díla psala již před tímto obdobím. Literární tvorba Hodrové započala již v 60. letech, avšak její prozaické texty zůstávaly v podobě rukopisů, s výjimkou několika vzácných výjimek.

Její první beletristická kniha *Podobojí* vyšla až po revoluci, v roce 1991, třebaže dopsána byla již koncem 70. let. Ve stejném roce vyšlo dílo *Kukly*, které bylo napsáno mezi lety 1981 až

---

²⁵ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Česká historie. ISBN 978-80-7106-963-8.

²⁶ HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0.

Dostupné také z:

[https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)

1983 a v roce 1992 byl publikován román *Theta*, původně dopsán na konci 80. let. Všechny tři knihy tvoří trilogii Trýznivé město.²⁷

Hodrová ve svých románech spojuje vědecké eseje s beletrizovanou prózou, využívá poznatků, náhledů a motivů z vlastního bádání a ponořuje se do teoretických konceptů. Její literární díla představují komplexní protějšky k jejím vědeckým pracím, obsahující mnoho významových vrstev, odkazů na vlastní i cizí texty, a kulturních prvků, včetně citací a symboliky jako je heraldika či křesťanská symbolika. Tyto prvky jsou často odhalovány až při opakovaném čtení. Podobně jako řada autorů z 90. let využila i Daniela Hodrová autobiografické prvky ve svém díle, jak je patrné například v románu *Theta*, které autorka sama označila za své nejosobnější dílo.²⁸

Mezi další postmoderní autory se řadí Jáchym Topol, o kterém pojednává druhá část této bakalářské práce. Prvky postmoderny lze nalézt také v díle Jana Balabána, jehož tvorba se vyznačuje existenciálně laděnými texty, ve kterých ztvárňuje tragické lidské osudy. „Existenciální úzkostí se zabývám a je to jedním z důvodů, proč píšu. Kdybych byl velmi spokojen, možná bych nic nepsal,“ říká sám Balabán v dokumentu Petry Všelichové v produkci ČT.

Jeho literární dílo je zaměřeno na prázdnotu a tíživost života, a tím nabízí hluboký vhled do světa trpících, nešťastných a osamělých lidí, outsiderů středního věku, kteří jsou často nespokojeni se svým životem a kriticky vnímají stav společnosti kolem nich. Nejedná se však o společenskou vyvrhele. Velice důležitým prvkem je víra. (Machala a kol., 2015 a Fialová, 2015).

Spisovatel Miloš Urban ve svých dílech také pracuje s křesťanskou symbolikou, podobně jako Balabán nebo Hodrová, ale propojuje je s žánry jako je detektivka nebo fantasy. Urbanovým častým tématem je historie, například v podobně architektury či historických událostí. Jeho díla jsou pevně spojena se specifickým prostorem, obsahují mnoho odkazů na moderní svět, společenské i politické uspořádání a nesou kritický náboj. Používá prvky typické pro masovou

---

²⁷ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Česká historie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8.

²⁸ HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0. Dostupné také z: [https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)

zábavu, jako jsou záhadné vraždy v románech *Sedmikostelí* a *Stín katedrály*; či mýtické bytosti a folklor v románech *Lord Mord* a *Hastrman*. Jeho díla nesou tajemnou atmosféru po vzoru gotických románů (Fialová, 2015 a Machala, 2015).

1.5. Proměny postavení autora

Spisovatelé v zemích východní a střední Evropy měli před rokem 1989 odlišné postavení oproti autorům ze západních zemí. V západních státech bylo postavení spisovatelů a jejich knih na volném trhu zcela odlišné. Spisovatelé byli považováni za komerční subjekty a jejich knihy byly obchodovány jako jakýkoliv jiný komerční produkt. Spisovatelé se tak stali součástí literárního trhu, kde jejich úspěch byl měřen zejména prodejem knih a zájmem čtenářů. V tomto prostředí se autorita spisovatelů uplatňovala především už užšího okruhu čtenářů, zatímco veřejnost spíše vnímala jejich díla jako zboží na prodej.

Socialistické státy přikládaly vážné literatuře (a také knihovnám) lidovýchovnou funkci. Kultura byla vnímána jako prostředek formování smýšlení občanů a byla považována za důležitý nástroj propagandy a ideologické kontroly. V důsledku toho byla spisovatelská profese velmi společensky prestižní a byla jí přikládána velká důležitost. Tato důležitost byla spisovatelům připisována již dříve, v 19. století, ovšem byla ještě více umocněna ve 20. století.

Oficiálním autorům, kteří prošli několika koly státní cenzury, byli ochotni psát ideologicky nezávadné či podpurné texty a zároveň ony texty dosahovaly patřičné literární úrovně, zajišťoval stát pohodlný život. Stát poskytoval oficiálním autorům finanční zabezpečení a zároveň přebral odpovědnost za proces výroby knihy – od redakčních prací, po výrobu a distribuci až k samotnému prodeji v kamenných prodejnách. Stát tak spisovatelům vytvořil ideální prostředí, jakou-si zlatou klec, kde status spisovatele přinášel slávu, společenskou prestiž a do jisté míry moc. Toto se týkalo autorů prózy, poezie a dramát, výjimku představovali autoři literatury faktu, kteří takové prestiže ani postavení nedosahovali.²⁹

Andrew Baruch Wachtel ve své knize *Po komunismu stále důležití? Role spisovatelů ve východní Evropě* pracuje s myšlenkou, že stát vytvořil ideální prostředí i pro neoficiální autory, tedy disidenty publikující v samizdatu či exilových nakladatelstvích. Zejména co se exilového vydávání týče, panoval na západě zájem o texty autorů zpoza *železné opony*. Tyto texty vydávalo např. londýnské nakladatelství Alexandra Tomského *Rozmluvy* nebo nakladatelství Zdeny Salivarové-Škvorecké a Josefa Škvoreckého *Sixty-Eight Publishers*. Zájem o autory se na západě po roce 1989 mnoho let neudržel. Již neexistoval opresivní režim, proti kterému se bylo třeba vymezovat a východoevropští autoři tak ztratili svou exotičnost.

---

²⁹ WACHTEL, Andrew Baruch. *Po komunismu stále důležití?: Role spisovatelů ve východní Evropě*. Praha: Academia, 2017, 312 s. Šťastné zítřky. ISBN 978-80-200-8778-7.

Obdobně na tom byli samizdatoví a undergroundoví spisovatelé v Československu – i jejich postavení po roce 1989 utrpělo. Stát jim narozdíl od oficiálních autorů neposkytoval mzdu, nevydával jejich texty, naopak je čelili perzekuci a někteří z nich byli i uvězněni. Stát jim ale svými restrikcemi nechtěně vytvořil prostředí, ve kterém se tito autoři mohli prosadit jako odpůrci režimu, disidenti, jako „*hlas utlačovaného lidu*“, jejichž texty měly suplovat chybějící politický dialog. Největším problémem domácích autorů po roce 1989 tedy nebyla ztráta exotičnosti, ale ztráta společného nepřítele, potažmo ztráta přitažlivosti něčeho zakázaného či nedostupného.³⁰

Po pádu socialistického režimu v roce 1989 se ukázalo, že jenom malému počtu autorů se daří prosadit na trhu, který není regulovaný státním aparátem, a kde si každý může bez omezení psát téměř o čemkoliv. Autoři, kteří nedokázali svými texty vyjádřit nic jiného, než vzdor a odpor k socialistickému režimu po roce 1989 ztratili svou relevantnost. Po revoluci již nebylo zapotřebí spisovatelů, kteří by psali to, co se občané báli veřejně říct. Nový politický a společenský kontext umožnil veřejnou diskuse a kritiku veřejných záležitostí, což otevřelo prostor pro širší spektrum názorů a vyjádření. (Wachtel, 2017)

Před rokem 1989 nebylo možné v textech zcela explicitně vyjadřovat své myšlenky, v důsledku toho se autoři uchylovali ke skrytým významům a čtenáři byli nuceni naučit se číst mezi řádky. Veřejnost měla omezený výběr literatury, k dispozici byla převážně vážná literatura, která prošla procesem cenzury a zároveň měla populace omezený výběr volnočasových aktivit. Tato situace přispěla k vysoké úrovni literárního vzdělání čtenářů v Československu.³¹

Po Sametové revoluci se společnost více otevřela novým podnětům a autoři již nebyli omezováni výběrem motivů či politickou agitací. Uvolnění a globalizace společnosti přinesly nové zdroje informací a zábavy, které konkurovaly tradičnímu čtení (např. televizní pořady, videohry a později internet a sociální sítě). Nové možnosti trávení volného času tříštily zájem veřejnosti o literaturu, která byla brzy částečně nahrazena populární zábavou, určenou pro masu. Zájem o domácí literaturu velice prudce klesl a domácí trh byl navíc zaplaven zahraniční

---

³⁰ FIALOVÁ, Alena. *Česká próza pro roce 1989*. 28. 1. Praha: Academia, 2015. Věda kolem nás: Co to je: Co to je. Dostupné také z: <https://www.academia.cz/edice/kniha/ceska-proza-pro-roce-1989>

³¹ HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0. Dostupné také z: [https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)

literaturou, tudíž domácím autorům vyvstala nová konkurence v podobě zahraničních autorů, kteří do té doby nebyli vydáváni v socialistických zemích. (Lehár, 2008)

Stát poskytoval spisovatelům finanční ohodnocení za jejich texty (jak je podrobněji rozepsáno v kapitola 1.6. *Stát ve vztahu k autorovi*), avšak po Sametové revoluci literatura ztratila svou lidovýmičnou funkci a stát již autory nadále finančně nepodporoval – a bez dotování státem bylo jejich společenské postavení prakticky neudržitelné. Ti spisovatelé, kteří dříve zastávali pozici oficiálně schválených autorů a propagovali myšlenky komunistické strany ztratili své privilegované postavení jako první. Někteří spisovatelé se rozhodli dobrovolně odejít do ústraní, protože se necítili schopni nebo povinni nadále působit v nové společenské atmosféře nebo změnili profesi, vstoupili např. do politiky. Část autorů souhlasila s myšlenkou, že politika a literatura by měli být oddělené a sami se věnovali zejména umělecké stránce literatury.

Pro jiné tvůrce bylo těžké přijmou ztrátu společenské prestiže, cítili se marginalizováni a snažili se navázat na svůj dřívější společenský význam (a na dřívější společenský význam literatury). K tomu jim měla dopomoc Obce spisovatelů, která zpočátku zaznamenala mezi autory úspěch, avšak do roku 2000 její obliba upadla (Fialová, 2015).

Za jednu z nejvýraznějších proměn v postavení spisovatelů po roce 1989 lze označit marginalizaci spisovatelské profese a přeměnu prosperující pracovní pozice na víceméně volnočasovou aktivitu. V současnosti se jen několika vyvoleným spisovatelům daří žít se výhradně psaním. Mezi ně lze zařadit autora Michala Viewegha, který si dlouhodobě udržuje komerční úspěch. Od 90. let upřednostňuje kvantitativní strategii, přičemž vydává jednu až tři knihy ročně. Tato intenzivní frekvence publikování vyvolala určité kontroverze mezi kritiky, kteří tuto praxi interpretují jako snížení uměleckých ambicí a podřízení se požadavkům trhu.³² V dílech Michala Viewegha je bezesporu patrný komerční aspekt. Patří mezi nejprodávější autory a je jedním z mála spisovatelů, kteří se mohou plně žít svým psaním. Díky komerčnímu úspěchu a čtenářské oblibě si na české literární scéně udržel výjimečnou pozici.

---

³² HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0. Dostupné také z: [https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)

Avšak Viewegh se psaním začal živit již v 90. letech a nyní mu je již přes šedesát. Představa, že mladý člověk dnes může být plnohodnotným spisovatelem, živit se z prodeje knih a zajišťovat své a rodinné potřeby, je poměrně nerealistická.

Literární díla již nejsou vnímána jako hlas svědomí národa, a to i kvůli vzestupu svobodné publicistiky, která převzala roli vyjadřování zakázaných témat, jež dříve spisovatelé zprostředkovali formou literatury. Literatura se tak stala převážně soukromou záležitostí a profesní pozice spisovatele se proměnila spíše v koníček.

1.6. Stát ve vztahu k autorovi

Podstatnou roli hrál před rokem 1989 Svaz spisovatelů, státní organizace, která byla v Československu založena v roce 1949 a jejímž úkolem bylo sjednocovat a kontrolovat činnost spisovatelů. Svaz spisovatelů byl nástrojem státní cenzury literární tvorby, ovlivňoval, co bude vydáváno a zároveň rozhodoval o udílení literárních ocenění.

Pro oficiální autory byl Svaz spisovatelů životně důležitý, protože znamenal jistotu finančního zabezpečení. Spisovatelé figurovali coby zaměstnanci Svazu spisovatelů, který jim vyplácel základní mzdu a také příplatek za uveřejnění jejich literárního díla. Tato kombinace příjmů představovala stabilní zdroj příjmů pro oficiální spisovatele a umožňovala jim věnovat se své tvůrčí práci bez starostí o finanční obživu. V socialistických státech existovaly jen omezené možnosti, jak vydělat významnou finanční částku. Nejvyšší platové třídy se nacházely především v armádě a ve státní správě. Pro spisovatele představovala jejich profese unikátní příležitost, jak naplnit svou tvůrčí touhu a zároveň si vydělat peníze (Wachtel, 2017).

Svaz spisovatelů podporoval socialistický realismus jako oficiální literární směr, který měl propagovat socialistické hodnoty a ideologie komunistické strany a při rozhodování o publikování či nepublikování literárního díla se přihlíželo k tomu, zda je autor členem svazu. Svaz spisovatelů pořádal vlastní sjezdy a také vydával vlastní časopisy, jako například *Literární noviny*, ve kterých byla publikována díla členů organizace, a zároveň sloužily k propagaci socialistické literatury. Spisovatelé měli také možnost tvůrčího pobytu na zámku na Dobříš, kde Svaz spisovatelů sídlil.

Před rokem 1989 byly umělcům, včetně spisovatelů, udělovány dva prestižní tituly – *Zasloužilý umělec* a vyšší ocenění *Národní umělec*. Tyto tituly sloužily k ocenění umělců za jejich mimořádný přínos a talent v jejich konkrétní umělecké oblasti. Udělení těchto titulů bylo vnímáno jako významné uznání tvůrčího úsilí autorů a jejich dosažených uměleckých výsledků. Udělování těchto titulů mělo ale i politický rozměr, kdy byli lidé oceněni tak, aby vyhovovali vládnoucímu režimu. Po roce 1989 došlo k zrušení obou těchto titulů, protože bylo zjevné, že jsou příliš úzce svázány s dřívějším režimem. Zrušení těchto titulů představovalo důležitý krok směrem k obnovení rovnosti a transparentnosti v uměleckém prostředí, kde se ocenění udělovala na základě uměleckých kvalit a talentu, nikoli politického přesvědčení či preferencí.

Před rokem 1989 existovalo v Československu také několik význačných literárních ocenění, mezi která patřila např. *Státní cena za literaturu*. Tato cena je udílěna od roku 1920 (s výjimkou některých ročníků). Během období komunistické éry byla udělována nepřetržitě od roku 1947

až do roku 1990. Po přechodném období byla Státní cena obnovena v roce 1995 ve dvou kategoriích: *Státní cena za literaturu* a *Státní cena za překladatelské dílo*. V současné době obě tato významná ocenění uděluje Ministerstvo kultury České republiky.³³

Sametová revoluce představovala nejen politický převrat, ale také zásadní zlom v oblasti umělecké literatury. Dříve oddělené proudy české literatury, zahrnující oficiálně vydávaná díla, exilovou tvorbu a samizdatovou produkci, se sjednotily dohromady. Po čtyřiceti letech byli spisovatelé a umělci osvobozeni od omezující moci komunistického režimu, který se tehdy zhroutil, a současně došlo k rozpadu dotačního systému. Novým omezením se staly finanční prostředky (Fialová, 2015).

V průběhu devadesátých a nultých let se společnost snažila najít způsoby, jak na komerčním trhu nahradit původní systém. S postupem času se ustálil systém státní podpory pomocí grantů a dotací, který částečně doplňoval soukromý sponzoring.³⁴ Nicméně nejrozšířenější možností, jak získat finanční prostředky pro autory, se stalo získávání podílu z prodeje knih a také získávání dodatečných peněz za psaní článků či jiných textů.

Coby nástupce Svazu spisovatelů vznikla v prosinci 1989 *Obec spisovatelů*. Na rozdíl od Svazu spisovatelů, který autory zaměstnával, nebyli členové Obce spisovatelů placenými zaměstnanci. Členové Obce spisovatelů si udržovali svou osobní profesionální činnost a byli zodpovědní za vlastní tvorbu a příjmy z publikací.

Tato organizace se od samého počátku definovala jako apolitická a měla za cíl chránit a podporovat profesní zájmy svých členů. Současně se Obec spisovatelů snažila plnit širší kulturní úkoly, jako je komunikace a mezinárodní setkávání spisovatelů, propagace literatury prostřednictvím různých akcí, pořádání konferencí a seminářů a péče o kulturní instituce národa. Také se zabývala otázkami státních dotací a jejich spravedlivým rozdělováním mezi literární projekty a iniciativy. Obec spisovatelů se snažila sloužit jako platforma pro spisovatele, kde mohli sdílet své zkušenosti, navazovat kontakty a společně řešit otázky, které se týkaly jejich tvůrčí práce a kulturního dění obecně, ale přitahovala převážně starší autory.³⁵

---

³³ *Česká literární bibliografie – literární ceny*. Online. ÚČL AV ČL. Dostupné z: <https://service.ucl.cas.cz/ceny/?c=2>. [cit. 2023-12-12].

³⁴ FIALOVÁ, Alena. *Česká próza pro roce 1989*. 28. 1. Praha: Academia, 2015. Věda kolem nás: Co to je: Co to je. Dostupné také z: <https://www.academia.cz/edice/kniha/ceska-proza-pro-roce-1989>

³⁵ HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0.

Spolu s Obcí spisovatelů vznikly i další organizace, které přispěly ke kulturnímu oživení a pluralitě literárního prostředí. Jednou z těchto organizací bylo obnovené československé (později české) centrum *Mezinárodního PEN-Clubu*, jehož historie na našem území sahá až do roku 1925. Tento klub prošel v průběhu 20. století opakovanými obnoveními a základy v závislosti na politické situaci. Kromě toho vznikly i další spolky a organizace, jako *Klub autorů literatury faktu*, *Česká asociace autorů detektivní a dobrodružné literatury*, *Klub českých spisovatelů*, *Společnost Franze Kafky*, *Unie českých spisovatelů* a *Akademie literatury české*. Tyto organizace se zaměřovaly na podporu názorové plurality a sdružování představitelů různých literárních žánrů (Machala a kol., 2015).

Po roce 1989 se nově vzniklá nakladatelství ocitla bez finanční podpory ze strany státu a musela hledat alternativní způsoby financování vydávání knih. Tyto finanční prostředky lze rozdělit na soukromé a veřejné zdroje. Soukromé zdroje zahrnují vlastní finanční prostředky nakladatelů, jako jsou jejich osobní úspory nebo zisky z již vydaných knih. Mezi další soukromé zdroje patří sponzorství a dárcovství, kdy se jednotlivci nebo firmy podílejí na financování vydávání knih.³⁶

V některých případech se samotný autor podílí na financování vydání knihy nebo dokonce vydává své dílo samostatně pomocí tzv. samonákladu. To znamená, že autor sám hledá finanční prostředky a zajišťuje veškeré procesy spojené s vydáním knihy, jako je korektura, grafické práce, tisk, distribuce a propagace. Tento přístup umožňuje autorovi větší kontrolu nad vydáním svého díla, ale zároveň přináší zvýšenou odpovědnost a náklady spojené s celým procesem, který může být obzvláště náročný co se týče zejména distribuce.

Do kategorie sponzorství a dárcovství se také spadá crowdfunding, což je moderní způsob financování projektů, který se opírá o podporu široké veřejnosti. Tvůrce projektu si stanoví konečnou finanční částku potřebnou k realizaci projektu (například autor knihy stanoví částku potřebnou k vydání knihy). Poté představí svůj projekt a žádá lidi o příspěvky. Crowdfunding umožňuje získání financí na projekty bez nutnosti tradičních bankovních půjček. Příspěvatelé mají možnost získat různé odměny v závislosti na výši svého příspěvku – v případě knih je přirozeně odměnou samotná kniha. V době internetu se crowdfunding stává atraktivním

---

Dostupné také z:

[https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)

³⁶ ŠTIČKOVÁ, Anna. *Malí nakladatelé a český knižní trh*. Brno, 2021. Dostupné také z:

<https://is.muni.cz/th/axexp/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jiří Trávníček.

způsobem financování. Existuje několik platforem, jako je zahraniční *Kickstarter* (www.kickstarter.com) a v České republice portály jako *HitHit* (www.hithit.com), *Donio* (www.donio.cz) nebo *Startovač* (www.startovac.cz).

Veřejné zdroje financování knih mají formu grantů a dotací. Jedním z možných programů, který podporuje vydávání knih, je dotační výzva Ministerstva kultury v oddělení literatury a knihoven. Tento program funguje ve dvou kolech a vypisuje se dvakrát ročně. Jarní výzva slouží spíše jako doplnění, zatímco hlavní výzva se obvykle koná na podzim. Problémem tohoto typu dotace je časová náročnost celého procesu. Vyřízení žádosti a získání finančních prostředků může trvat až tři čtvrtiny roku. Tato dlouhá doba čekání představuje výzvu pro nakladatele z hlediska plánování a přípravy knihy, včetně marketingových strategií. Další aspekt, který je nutné zohlednit, je povinnost vyčerpat finanční prostředky z dotace v rámci daného rozpočtového roku.³⁷

Další formou finanční podpory pro autory představují literární soutěže. Těch v České republice existuje na různých úrovních až několik stovek, těch významných je okolo několika desítek. Každá z nich má však svá specifika. Účast a případné vítězství v takové soutěži může pro autora přinést nejen morální uspokojení, ale také finanční podporu. Výše finanční odměny (pokud je stanovena) se však liší od soutěže k soutěži.³⁸

V roce 1991 byla obnovena anketa *Kniha roku Lidových novin*, jejíž počátky sahají až do roku 1928, ale stejně jako *Lidové noviny* (tehdy *Svobodné noviny*) byla anketa zrušena roku 1949. Dalším prestižním oceněním je *Magnesia litera*, která byla založena v roce 2002 a jejím cílem je propagace kvalitní literatury. *Cena Magnesia Litera* je udělována v několika kategoriích, které zahrnují beletrii, literaturu faktu, poezii, knihu pro děti a mládež, překladovou literaturu,

---

³⁷ ŠTIČKOVÁ, Anna. *Malí nakladatelé a český knižní trh*. Brno, 2021. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/axexp/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jiří Trávníček.

³⁸ HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0. Dostupné také z: [https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)

ocenění *DILIA* za debut roku a také ocenění pro mimořádný přínos literatuře. V roce 2023 byla poprvé udělena cena za fantastiku.³⁹

Mezi další významná literární ocenění se řadí *Cena Karla Čapka*, která je soutěží v oblasti science fiction a fantasy a je pořádána již od roku 1982. Dále např. *Cena Toma Stopparda*, která je udělována za esejistické dílo, překladatelská *Cena Josefa Jungmanna*, *Cena Jiřího Ortena* pro mladé autory do třiceti let nebo *Cena Nadace Českého literárního fondu*, jejíž součástí jsou peněžité odměny ve výši až padesáti tisíc korun. Tato ocenění představují významnou motivaci pro autory a přispívají k rozvoji literárního světa v České republice.⁴⁰

Pro většinu autorů představuje nejběžnější zdroj příjmů procentuální podíl z prodeje knih. Autorovi náleží obvykle mezi 5 až 10 % z ceny prodané knihy (někdy uváděno 8 až 12 %). Tento podíl však může být ovlivněn různými okolnostmi, jako je konkrétní nakladatelství nebo popularita autora. Kromě podílu z prodeje knih může být spisovatelům vyplácet i honorář za text, který poskytl nakladatelství. Výše tohoto honoráře se pohybuje obvykle v řádu několika tisíců korun. V České republice je jen málo autorů, kteří se dokážou živit pouze psaním knih bez stabilního finančního příjmu ze strany státu, tak jak tomu bylo před rokem 1989. Z tohoto důvodu mnoho spisovatelů hledá i jiné zdroje příjmů nebo se věnuje psaní jako vedlejší činnosti.

---

³⁹ *Magnesia litera: Oceňujeme a propagujeme kvalitní literaturu*. Online. Dostupné z: <https://www.magnesia-litera.cz/>. [cit. 2023-12-12].

⁴⁰ HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0. Dostupné také z: [https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)

2. Mediální obraz Jáchyma Topola

Druhá část bakalářské práce se zaměřuje na analýzu mediální prezentace spisovatele Jáchyma Topola od konce 80. let. Zvláštní pozornost je věnována období 90. let a milénia s ním souvisejícím ekonomicko-sociálním transformacím. Tato analýza vychází z rozhovorů datovaných od roku 1989 do 2022, které systematicky reflektují události a dynamiku změn v tomto konkrétním historickém období. Zároveň se tyto rozhovory snaží osvětlit Topolův životní kontext před revolucí. Konkrétní transformace identifikované v první části práce budou ilustrovány na exemplárním případě autorského vnímání Jáchyma Topola.

2.1. Biografie Jáchyma Topola

Jáchym Topol je prozaik, básník, publicista, dramatik, autor písňových textů a představitel undergroundu, který v medailonech svých rozhovorů bývá označován za jednoho z nejuznávanějších či nejvýznamnějších autorů po roce 1989 (Reflex, 2009 a Olomoucký deník, 2015). Narodil se v roce 1962 v Praze do umělecké rodiny jako syn dramatika a básníka Josefa Topola. Jeho dědečkem z matčiny strany byl spisovatel Karel Schulz a jeho bratrem byl zpěvák a hudebník Filip Topol. Jeho knihy byly přeloženy do mnoha světových jazyků.

Topol vyrůstal v literárním prostředí, avšak neočekávalo se od něj, že půjde ve šlépějích otce a dědečka. Oba bratři Topolové se však literární činností věnovali od útlého věku. Mezi rodinné přátele Topolových patřili renomovaní umělci té doby (např. Věra Linhartová, Daniela Fišerová, Karel Pecka, Petr Kabeš, Josef Vohryzek, Václav Havel...), přičemž mnozí z nich byli perzekuovanými disidenty. Společnost těchto lidí měla vliv na oba bratry. V mnohých ohledech to byl paradoxní svět, jak Jáchym Topol uvádí v rozhovoru pro periodikum *Tvar* – literární osobnosti, intelektuální elita, té doby chodívaly oděné v montérkách či vězeňské uniformě.⁴¹

Topolovo rané dětství bylo též ovlivněno událostmi roku 1968, během kterého zažil jeho otec, prominentní spisovatel Josef Topol, kariérní úpadek. Jáchym Topol v této souvislosti reflektuje, že v té době s ním rezonoval pocit nepatřičnosti (Lidové noviny, 2022).

Vlastní uměleckou tvorbu oficiálně započal koncem 70. let, kdy textařsky spolupracoval se svým bratrem Filipem na textech pro undergroundovou hudební skupinu *Psí vojáci* (Tvar, 2008). Na počátku osmdesátých let, v jeho šestnácti letech, se rodina přestěhovala z Dejvic na

---

⁴¹ ŠKRABAL, Michal. Toulání a psaní mám v krvi: rozhovor s Jáchymem Topolem. *Tvar*. 2008, roč. 19, č. 2, s. 4-5. ISSN ISSN 0862-657X.

Malou Stranu. V tomto období již bratři Topolové etablovali vlastní undergroundový okruh známých, kde společně praktikovali literární tvorbu, sdíleli a navzájem si představovali své literární texty (Echo, 2022). V období adolescence na něj také dopadala tíha jmen jeho otce a dědečka a toužil se od nich distancovat (Koktejl, 1999).

Během studia na gymnáziu v Radotíně začal Jáchym Topol zažívat první perzekuce ze strany tehdejšího režimu. Státní bezpečnost (STB) podnikla několik intervencí přímo ve škole. Poprvé byl zadržen a umístěn do cely předběžného zadržení ve štábu STB v Bartolomějské ulici na tzv. „osmačtyřicítce“ v pouhých sedmnácti letech (Lidové noviny, 2021). Jeho bratr Filip zažil první výsledky STB dokonce již ve čtrnácti letech.

Tyto konflikty s režimem v tak raném věku vysloužily Jáchymu Topolovi jistou prestiž na radotínském gymnáziu, které bylo známé tím, že navštěvovali děti jiných disidentů a jedinců nepohodlných režimu. Toto prostředí rovněž vytvářelo příznivé podmínky pro šíření samizdatového tisku mezi studenty. (Lidové noviny, 2021 a Respekt, 2018)

Topol později tuto dobu komentuje slovy: „*Bylo to radostný mládí. A bezstarostný.*“⁴² Tento výrok může znít jako paradox, avšak Topol dobu svého raného mládí srovnává s érami, které zažil jeho otec – konkrétně s válečnými léty a érou politických procesů 50. let. Topol charakterizuje dobu socialismu v 70. a 80. letech jako období „měkkí totality“ a komentuje to slovy: „*za to, za co jsi v padesátých letech vyfasoval trest smrti, za to jsi za nás dostal pár facek nebo (...) tak rok dva busy*“.

Topol rovněž reflexivně analyzuje, že pro jeho generaci bylo klíčové faktum, že vyrostla již v období normalizace. Na rozdíl od generace svých rodičů a prarodičů, kteří prožili období dramatických politických změn, jako bylo Pražské jaro a rok 1968, nebyla generace Jáchyma Topola obeznámena s alternativními formami vlády a politickými klimaty. Tyto významné historické události tak pro ně byli těžko uchopitelné. Sám Topol předpokládal, že poměry, v nichž žije, jsou trvalé a tento předpoklad se promítl do jeho samizdatové tvorby (zejména do periodika *Revolver Revue*). Jak sám zdůrazňuje, nedokázal si představit svět, kde se lidé mohou svobodně vyjadřovat, ale přirozeně po něm toužil (Tvar, 2008 a Respekt, 2018).

---

⁴² ŠKRABAL, Michal. Toulání a psaní mám v krvi: rozhovor s Jáchymem Topolem. *Tvar*. 2008, roč. 19, č. 2, s. 4-5. ISSN 0862-657X.

Jáchym Topol se do sféry disidentu a undergroundu v podstatě narodil, což bylo společné pro mnohé jedince ze pražských rodin, kde členové rodiny byli objektem perzekuce ze strany režimu od 50. nebo 70. let. Patří k nejmladší generaci disidentu. Perzekuci ze strany vládnoucího režimu vnímal Topol jako zcela běžnou součást života, neboť v jeho osobním okruhu byli rodinní přátelé systematicky uvěznováni. Toto vnímání se projevovalo i v oblasti profesní degradace, kterou sám zažíval. Jeho život byl zasvěcen romantice undergroundového prostředí, kde se pravidelně setkával s výraznými osobnostmi, jako byli Ivan Jirous nebo Petr Kabeš, kteří rovněž podléhali perzekuci ze strany režimu. Tyto postavy se stávají klíčovými v jeho rozhovorech, kde se opakovaně vrací k jejich osudu a vlivu na jeho vlastní vývoj (Ihned, 2018 a Lidové noviny, 2021).

Před rokem 1989 Jáchym Topol sám vykonával různé fyzicky náročné profese, včetně práce topiče, nosiče uhlí a dalších manuálních prací. Aby získal tzv. modrou knížku a vyhnul se dvouleté vojenské službě, nechal se dobrovolně zavřít do psychiatrické léčebny. „*Demonstrativní pokusy o sebevraždu, simulace duševní poruchy. Navíc být zavřený na psychiatrii, to patřilo k modelu života undergroundového prokletého básníka (...)*“, říká Topol v rozhovoru pro Respekt z roku 2018. Tento čin v jeho generaci nebyl motivován pacifismem, ale spíše snahou vyhnout se možné vojenské šikaně a obavám, že jako umělec působící v undergroundovém prostředí samizdatu by mohl skončit ve vojenském vězení. Po hospitalizaci byl přiznán invalidní důchod, který pobíral až do roku 1990.

Jáchym Topol připojil svůj podpis k *Chartě 77*, kterou již podepsali jeho otec a bratr, a stejně tak podepsal *Manifest Českých dětí* – imponovalo mu, že Manifest je zaměřen přímo na občanskou sféru. V rámci této organizace aktivně participoval v letákových kampaních, během nichž veřejně distribuoval letáky s vyobrazením českého lva, symbolicky trhajícího okovy (Tvar, 1995; Respekt, 2012 a Babylon, 2018).

Přestože Topol dobu své adolescence zpětně vnímá s jistou dávkou nostalgie, uznává, že měl strach.⁴³ Strach byl běžnou součástí života, projevoval se jednak při účasti na demonstracích, ale také v běžném denním životě. Paranoia z možného uvěznění byla ohromující, dle Topolových slov i výrazný vzhled (např. nestandardní oblečení či účes) mohl vést až k uvěznění. V jeho případě byl na tzv. „osmačtyřicítky“ vězněn od sedmnácti let. Topol udává,

---

⁴³ MACHONINOVÁ, Tereza. Já už v žádný partě nikdy nebudu. Babylon. 1997, roč. 6, č. 2, s. 5. ISSN 2570-7353.

že pocit strachu a paranoii byl v lidech hluboce zakořeněn. Ještě před revolucí v roce 1989⁴⁴ byl pozván do New Yorku, avšak ani tak daleko od Československa se paranoii nezbavil. Na otázku, jak se vyrovnával se strachem, odpovídá, že klíčovým faktorem bylo obklopit se skupinou přátel, což poskytovalo oporu a snižovalo pocit osamělosti. S odstupem času dodává, že zásadní bylo i samotné mládí, přičemž si nedokáže představit, jak by zvládal podobné životní podmínky a životní styl jako otec rodiny (Reflex, 2009 a Respekt, 2018).

Díky občanství své první ženy měl Jáchym Topol možnost emigrovat do Francie, ale české umění, zejména poezie, a obecně atmosféra samizdatu a undergroundu pro něj byli natolik důležité, že se rozhodl zůstat v Československu. Dle vlastních slov se Topol cítil být vyvolený a hrdý, prováděje to, co považoval za svůj osud. Jáchym Topol byl od mládí fascinován undergroundem a jeho variabilitou, která spočívala v obsazení lidí přesahujících několik generací a představitelů rozmanitých sociálních vrstev, od jednotlivců ze společenského dna až po intelektuální elitu. (Lidové noviny, 2014 a Lidové noviny, 2022)

Pro Topolovu generaci bylo typické publikovat v samizdatu. Mnoho jednotlivců z této generace se ani nepokoušelo o oficiální publikování, protože jim bylo odpudivé podvolit se byrokratickým pravidlům režimu. Také jim chyběli potřebné kontakty k exilovému publikování. Stejně tak *Revolver Revue* dobrovolně vstoupil do samizdatového pole a nebyl nikdy přímo zakázaný (Západ, 1989 a Hlas, 1997).

Samizdatový časopis *Revolver Revue* byl Topolovým nejvýraznějším undergroundovým počinem. Oproti umělcům starší generace, kteří prožili dynamické období pražského jara, se generace Jáchyma Topola nenacházela ve stejném srovnatelném kontextu. Jejich výrazným projektem, samizdatovým časopisem *Revolver Revue*, byl utvářen s pevným přesvědčením, že komunistický režim přetrvá a že *Revolver Revue* bude nadále existovat v podobě samizdatu. Tento postoj se odrážel v obsahu časopisu, kde byly začleněny kvalitně tištěné fotografie, a dokonce i reklamy (Český týdeník, 1995).

Nicméně komunistický režim nepřetrval a listopadová revoluce a s ní spojené sociální a ekonomické transformace zásadně ovlivnily jak osobní život Jáchyma Topola, tak i jeho literární kariéru.

---

⁴⁴ Interview s Jáchymem Topolem. Západ: Časopis pro Čechy a Slováky. 1989, roč. 11, č. 4, s. 17-20. ISSN 0226-3068.

2.2. Literární činnost a autorství po roce 1989

Jáchym Topol charakterizuje svůj život v období komunismu a následně po revoluci jako „*stálý pocit ponižení, který teď nemám*.“⁴⁵ Období divokých 90. let vnímá jako nádhernou éru, která mu darovala svobodu. Ve svých retrospektivních úvahách vzpomíná, že před revolucí po hospodách psával na korespondenční lístky, protože kdyby psal do notýsku, by byl považován za udavače.⁴⁶ Od roku 1989 se jako spisovatel cítí naprosto svoboden.⁴⁷ Doba revoluce pro něj představovala období plné euforie a byla inspirací, která ho hnala k psaní knih po mnoho let.⁴⁸

Topol sám říká, že je z generace, kde politika a poetika splývaly, a třebaže od roku 1989 žijeme za jiných podmínek, literatura ani žádné jiné umění se komunistického dědictví nikdy nezbaví. Nelze vytvořit historický román z období socialismu, aniž by byla vynechána politická složka v podobě povinné vojenské služby, strachu z Státní bezpečnosti či donašečství. Podobně si i mnozí spisovatelé nesou břímě minulého režimu, kdy zastávali jiné postavení. V období, kdy svoboda slova chyběla a hrozilo, že knížky budou zakázány, bylo obtížné se projevovat veřejně. V éře, kdy byla svoboda slova restrikcemi omezena, plnila literatura povahu zbraně. I podtitul časopisu *Revolver Revue*, který zněl „*literatura jako zbraň*“, zdůrazňoval tuto její funkci (Echo, 2022).

V této oblasti lze vyzorovat markantní změnu, jak Jáchym Topol zdůrazňuje, v dnešní době, kdy je svoboda slova samozřejmostí, by se současné politice měl věnovat spíše člověk, který je politikem. Pokud spisovatel dnes mluví o politice, stává se pouhým jedním z mnoha, a i když stále přitahuje pozornost čtenářů, již není vnímán jako národní symbol či symbol odporu. Jejich postavení převzali do jisté míry novináři (Echo, 2022).

Dle Topola již není nutné vytvářet velkolepá díla, jejichž hlavním úkolem by bylo odhalovat rozsáhlé společenské nepravosti. Zvláště v kontextu digitální éry, kdy se informace šíří rychleji prostřednictvím internetu a jsou také snadněji dostupné, podtrhuje, že není nutné, aby literatura plnila roli veřejného hlasu odhalujícího velká společenská tajemství. V důsledku toho věří, že literatura může být spíše osobní záležitostí. Tento postoj zastává i z pozice autora, kdy je pro

---

⁴⁵ MACHONINOVÁ, Tereza. Já už v žádný partě nikdy nebudu. Babylon. 1997, roč. 6, č. 2, s. 5. ISSN 2570-7353.

⁴⁶ HOVORKA, Marek a ŠPRINCL, Jan. Vyšlé knížky nemám rád. Křesťanství a svět. 1997. ISSN 00626952.

⁴⁷ *Doufám, že po smrti už nic není*. Online. Jáchym Topol: Oficiální stránka prozaika, publicisty a básníka. 2017. Dostupné z: <https://jachymtopol.cz/lidove-noviny-2017/>. [cit. 2023-11-17].

⁴⁸ HÁVOVÁ, Naďa a KROC, Vladimír. *Rozhovor s básníkem a spisovatelem Jáchymem Topolem*. Online. 2001. Dostupné z: <https://jachymtopol.cz/radiozurnal-2001/>. [cit. 2023-11-17].

něj psaní intimní záležitostí. Topol nepřikládá velký význam své účasti v literárních organizacích vzniklých po roce 1989, jako jsou *PEN klub* nebo *Obec spisovatelů* (Respekt, 2015).

Nezměnilo se jenom poslání spisovatele, ale i jeho všeobecný společenský obraz. Topol srovnává svoji mladickou podobu chuligána s dlouhými vlasy, vedoucího život v podzemí či na okraji společnosti, s dnešní generací mladých literátů, kteří pracují např. jako učitelé či IT specialisté, což vytváří zajímavý kontrast, zvláště když ještě nedávno byli spisovatelé často vnímáni jako hrdinové kvůli svým pobytům ve vězení (Lidové noviny, 2022). Svou osobní transformaci z autora působícího v undergroundovém prostředí k renomovanému umělci komentoval následovně: „*můžu ztratit renomé, ale nikdo mě za moje texty nebude chtít zavřít*“.⁴⁹

Topolova literární činnost po roce 1989 změnila formu. Topol se věnuje psaní prózy a poezie nepřetržitě od svých patnácti let, přičemž svou poezii publikoval jako první, a to ve formě textů pro kapelu *Psí vojáci*, jak bylo uvedeno v předešlé části této práce. Těmito texty se dostal do širšího povědomí v undergroundové sféře, avšak zlom do prózy přišel až po roce 1989. Zpětně svoje básně hodnotí jako poplatné své době; Topola vždy nejvíc zajímal příběh (což je patrné i ve svých epických a příběhově laděných básních). Už před revolucí se chtěl věnovat próze, ale v atmosféře bolševismu se nedokázal soustředit ani si najít čas na psaní. Většinu své energie věnoval časopisu *Revolver Revue* a kapele, zatímco pracoval v různých zaměstnáních. Jak sám uvádí, nedokázal psát soustavnější texty, když celý den strávil prací v kotelně, ve skladě nebo na stavbě. Podle Topola je psaní stejně fyzicky náročná činnost jako jakákoliv jiná práce (Český týdeník, 1995; Reflex, 1998 a Respekt special, 2018).

Před revolucí vydával v samizdatu básnické sbírky či přispíval do různých sborníků. Po revoluci některé z těchto básní vydal ve sbírce *Miluju tě k zbláznění* (Atlantis, 1991), následované sbírkou *V úterý bude válka* (Vokno, 1992), přičemž jeho nejvýznamnějším dílem té doby byl rozsáhlý román *Sestra* (Atlantis, 1994). Tento román, označovaný za zásadní pro současnou literaturu, byl napsán během placeného stipendia v Německu, kde měl autor dostatek času a finančních prostředků. Topol zdůrazňuje, že v první polovině 90. let ve svém tvůrčím procesu pro napsání první verze románu potřeboval několik měsíců absolutního klidu a intenzivního soustředění. Během pobytu v Německu mu bylo poskytnuto potřebné zázemí a také poprvé v

---

⁴⁹ MACUROVÁ, Naděžda. A ty to vemeš, nebo ne: Rozhovor s Jáchymem Topolem. *Tvar*. 1995, roč. 6, č. 10, s. 8-9. ISSN 0862-657X.

životě, v necelých třiceti letech, nemusel zajišťovat finanční prostředky. Lze spekulovat, že bez této příležitosti, která se naskytlá možná i díky událostem Sametové revoluce a pádu režimu, by Topol, s ohledem na svůj pestrý životní styl, nikdy nenašel vhodné podmínky k psaní rozsáhlé prózy (Hlas, 1997 a E15CZ, 2018).

Jáchym Topol využil možnost tříměsíčního stipendia celkem čtyřikrát.⁵⁰ V rámci pečlivé a systematické přípravy na uvedený tvůrčí proces s sebou vozil výpisky, poznámky a osnovy rozvíjející nápad na budoucí knihu. Topol nebyl jediný spisovatel, který v porevolučním období využíval možnosti stipendií; ovšem mnoho z těchto literátů se tímto aspektem své profesní kariéry neprezentovalo. V rozhovoru pro *Reflex* poukazuje Topol na paradoxní situaci, kde, navzdory diskusím o úpadku postavení a hodnoty literatury, došlo v porevolučním období k výraznému rozvoji profesních příležitostí pro spisovatele. Kromě možností stipendií v zahraničí se od počátku devadesátých let otevřely nové možnosti pro organizaci literárních festivalů, konferencí, besed a autorských čtení, jež mají v západních zemích dlouhou tradici (Tvar, 2008 a *Reflex*, 2009).

Na západě již v 90. letech fungoval dobře zavedený systém stipendií a stejně tak autorská čtení se např. v Německu těšila značné popularitě. I na území České republiky začala tato praxe nabývat na oblibě, avšak Jáchym Topol vyzdvihuje významný rozdíl, který spočíval v finančním ohodnocení. Na západě bylo možné autorovi za autorská čtení vyplatit standardní honorář, což v tehdejší době na českém území nebylo běžnou praxí.⁵¹

Topol se účastnil autorských čtení od okamžiku, kdy nastala svoboda slova, ale sám přiznává, že vzhledem ke své introvertní povaze si na ně nikdy zcela nezvykl a předčítání vlastních textů pro něj nebylo zcela komfortní. Jeho literární díla začala již v 90. letech vycházet v zahraničí, a ačkoliv vycházela v malých nákladech, získávala pozitivní recenze. To mu otevřelo dveře k pozvánkám na besedy a autorská čtení do různých zemí a měst, jako jsou Melbourne, Oslo, Varšava nebo Paříž. Jáchym Topol uvádí kontrast ve spojitosti se svým cestováním. Před revolucí byly jeho cesty charakterizovány nuznými podmínkami, kdy jako žebrák přespával na nádražích. V období po revoluci se zcela změnil charakter jeho cestování. Topol nyní získal prestiž a pozvání na rozhovory do televizních stanic, výdaje na cestování mu platili nakladatelé

---

⁵⁰ Nemůžu psát za holky. *Marianne*. 2017, roč. 18, č. 9, s. 84. ISSN 1213-1423.

⁵¹ BALAŠTÍK, Miroslav. "Snažím se, aby v mém životě zvítězilo ordo ab chao...": rozhovor s Jáchymem Topolem. *Host*. 2003, roč. 19, č. 2, s. 5-10. ISSN 1211-9938.

a byl váženým hostem, což pro něj v porovnání s jeho předchozími zkušenostmi představovalo zajímavou změnu (Host, 2003; Tvar, 2008; Lidové noviny, 2017).

Topol se neomezoval pouze na diskusi o své tvorbě, ale věnoval se také politickým a sociálním tématům, včetně role spisovatele. Tuto část svého života přirovnává k divokému koncertnímu turné. Často získával nové podněty, o kterých nikdy před tím nepřemýšlel. Zahraniční čtenáři, kteří projevovali zájem o Topolova díla nepatřili mezi masové konzumenty literatury, často se řadili do kategorie „intelektuální elity“ a projevovali zájem o hlubší a autentická, někdy i surová literární díla. V 90. letech také stále ještě v jisté míře přetrvávala ona exotičnost, která obklopovala spisovatele ze zemích východního bloku, avšak tento zájem bohužel časem upadl (Host, 2003; Tvar, 2008; Olomoucký deník, 2015 a Echo, 2022).

Topol sám, navzdory radosti z vydávání svých knih v zahraničí, si byl vědom fyzického i časového vytížení spojeného s účastí na autorských čteních a s cestováním. Povinnost prezentovat překlady svých děl ve světě ho vážala a bránila mu se plně věnovat psaní nových literárních děl. I přesto, že pocíťoval vděčnost a nadšení z možnosti svobodného cestování, kdy mu bylo umožněno bez restrikcí a omezení poznávat světové metropole, přiznává, že jeho touha po cestování byla ukojena okolo přelomu tisíciletí, kdy již procestoval mnohá místa a krátkodobě žil v různých zemích. V rozhovoru pro *Lidové noviny* z roku 2017 dokonce vyjádřil lítost nad tím, jak intenzivně v průběhu let cestoval. Zmiňuje se, že nějakou dobu tak činil i z povinnosti, postupně se stáhl zpátky domů a literární akce volil s větším rozmyslem (*Lidové noviny*, 2000; Radiožurnál, 2001; *Lidové noviny*, 2017 a Echo, 2022).

Jáchym Topol ve svém románu *Sestra* projevuje výrazný vypravěčský styl, který v době vzniku kontrastoval se stereotypní představou o vážné literatuře.⁵² Sám charakterizuje tento román jako experimentální slovní explozi, která se formovala ještě pod vlivem undergroundové kultury.

V literatuře 90. let lze identifikovat několik výrazných trendů a fenoménů (jak bylo blíže popsáno v kapitola 1.3. *Literární témata a žánry*), které se dotkly i díla Jáchyma Topola. Jedním z nejvýraznějších trendů byl vzestup vydávání deníků a autobiografické literatury, proti čemuž se Topol vymezoval. Zdůrazňoval, že intimní zpověď, která je typickým prvkem ryze

---

⁵² ŠLAJCHRT, Viktor. Slalom mezi idejemi: Rozhovor se spisovatelem Jáchymem Topolem. *Respekt*. 1994, roč. 5, č. 25, s. 10. ISSN 0862-6545.

autobiografické tvorby, patří do rozhovoru s někým blízkým, a že není nutné, aby spisovatel odhaloval své soukromí.⁵³

Topol se vždy vyznačoval svou privátní a introvertní osobností a tato popularita deníkové tvorby mu byla od samého počátku nepříjemná. Rovněž zdůrazňoval existenci jakéhosi druhu „autocenzury“ při psaní, což znamenalo, že byl mimořádně opatrný, aby do svých textů nezahrnul příliš osobní informace o svých blízkých. Třebaže uznává historickou důležitost deníkové formy, osobně je pro něj nepřijatelné vydat takový typ literatury. V této souvislosti vyslovil kritiku na adresu spisovatele Viewegha, jenž podle Topola psal o své rodině bez dostatečné rezervovanosti (Křesťanství a svět, 1997).

Přesto v Topolových románech lze najít autobiografické prvky, ostatně spisovatel se nevyhne tomu, aby do svých literárních děl nevložil část své osobnosti, životního příběhu a získaných zkušeností.⁵⁴ Příkladem je jeho román *Anděl* (Hynek, 1995), kde pražské prostředí Smíchova vychází z autorova mládí, a úsek z psychiatrické léčebny v tomto románu byl inspirován autorovým skutečným pobytem v léčebně.

Uvolněná morálka 90. let také vůbec poprvé umožňovala v knize zcela volně zaznamenat vyzývavé erotično či vulgární mluvu. Topol ve svých knihách zobrazuje erotice spíše náznakově a více se zaobírá samotným citem lásky. I přes uvolněnou sprostou mluvu v undergroundovém prostředí se ve svých dílech spíše vyhýbá vulgarismům. Vulgarismy interpretoval jako další formu odporu vůči v mnoha ohledech puritánskému režimu, která však po pádu komunismu ztratila svůj význam a nebylo ji zapotřebí. Sám autor se dle jeho vlastních slov „nevyžívá v obscénnostech,“ patrně v důsledku přirozené cudnosti.⁵⁵

Jeho rezervovaný postoj k deníkové formě literatury se jeví jako přirozený, vzato v úvahu jeho oblibu folkloru. Topol vždy nacházel inspiraci v různorodých formách vyprávění, ať už v podobě hospodských historek či folkloru. V souvislosti s jeho láskou k vypravěčstvím se pojí i jeho zájem o folklor původních obyvatel Ameriky, kteří jej fascinovali od raného dětství. Topol

---

⁵³ KOSOŤÁ, Lenka. *Jáchym Topol nedokáže psát v běžném životě*. Online. Rovnost. 2002. ISSN 0862-7967. Dostupné z: <https://jachymtopol.cz/rovnost-2002/>. [cit. 2023-12-10].

ŠEVELA, Vladimír. Narazit na spodní proud. *Mladá fronta DNES*. 1998, roč. 9, č. 12, s. 21-22. ISSN 1210-1168.

⁵⁴ KADLECOVÁ, Kateřina. Próza je pro mě nejvyšší meta. *Reflex*. 2009, roč. 20, č. 31, s. 6. ISSN 0862-6634.

⁵⁵ PEŇÁS, Jiří. *V ten den, kdy umřela Marilyn Monroe: Jáchym Topol, nejmladší klasik české literatury*. Online. Týdeník Echo. 2022. Dostupné z: <https://tydenik.echo24.cz/clanek/v-ten-den-kdy-umrela-marilyn-monroe-SQBxJ>. [cit. 2023-11-17].

byl vždy fascinován jejich komplexními a drastickými příběhy, kde rozlišování mezi dobrem a zlem neexistuje tak jasně, jak je to běžné v evropském folklóru, a kde hrdinové sami mohou být antagonisté. Topol v těchto příbězích spatřuje krásu.⁵⁶ V tom směru pro něj byla klíčová cesta do Severní Ameriky, kde měl příležitost studovat tyto skupiny „Indiánů“. Z této jeho obdivu a lásky k vypravěčství a ke kultuře původních obyvatel Ameriky vznikla knihy *Trnová dívka* (Hynek, 1997), což jsou přeložené příběhy těchto skupin. Topol také nějakou dobu studoval folkloristiku a etnografii (studium nedokončil), protože byl fascinován těmito skupinami lidí (Tvar, 1997; Reflex, 1998 a Olomoucký deník, 2015).

V souvislosti s tímto je také nutné zmínit Topolovu publicistickou činnost. Topol se po roce 1989 aktivně zapojil do spoluvytváření svobodných médií, kromě spoluvydávání časopisu *Revolver Revue*, také stál u zrodu časopisu *Respekt*, kde dlouhá léta zastával pozici reportéra.⁵⁷ Pro Topola bylo fascinující sledovat, jak se země po revoluci otevírá různorodým tématům, a zároveň spatřoval zajímavý kontrast ve mezi svou činností před a po revoluci. V předrevolučním období členové disidentu a undergroundu tiskli své texty tajně v domácím prostředí s obavami z možných represí. Po revoluci vycházely články v tisícových nákladech a kdokoliv si je mohl přečíst. V této euforické době psal Topol, jak sám poznamenal, články odevšad a o všem, jeho reportážní činnost se vyznačovala mimořádnou rozmanitostí (Tvar, 2008 a Ihned, 2018).

Svémi reportážemi pokrýval široká témata a opět mu díky nim bylo umožněno cestovat, jako reportér pokryl řadu klíčových událostí, jako byla zemětřesení v Íránu či revoluce v Rumunsku. Jeho reportáže zasahovaly do průmyslového sektoru a také do oblastí považovaných za „podzemní“ a okrajové, jako je například pornografie nebo vraždy (témata, o kterých za socialismu nebylo možno psát). V době, kdy politická omezení a pronásledování skončila, jej opustil přímý zájem o politiku jako jedno z hlavních témat. Nicméně jeho morální hodnoty přetrvaly, jenom jeho texty transformovaly své zaměření v rámci nového kontextu. Topol jako jeden z prvních začal poukazovat na práva menšin. Pracoval na reportážích týkajících se rasových vražd a útoků namířených proti Vietnamské minoritě. Tato témata považoval za problematické vady na prvních letech svobody, kdy se společnost potýkala s novými výzvami a projevy nesnášenlivosti. Zvláštní pozornost věnoval též problematice uprchlíků, kteří hledali

---

⁵⁶ PETRLÍK, Jindřich. Milujeme Indiány, protože máme v sobě touhu po zlatém věku. *Alternativa*. 1998, č. 23, s. 23-25.

⁵⁷ HOVORKA, Marek a ŠPRINCL, Jan. Vyšle knížky nemám rád. Křesťanství a svět. 1997. ISSN 00626952.

KADLECOVÁ, Kateřina. Próza je pro mě nejvyšší meta. *Reflex*. 2009, roč. 20, č. 31, s. 6. ISSN 0862-6634.

azyl na území České republiky. Počátkem 90. let tento fenomén vnímal jako pozitivní projev otevřenosti a svobody v nově vznikající zemi. V kontextu končící sovětské okupace a období politických změn považoval příchod uprchlíků za euforický moment, ukazující, že Česká republika může být útočištěm pro ty, kteří hledají ochranu. To považoval za jeden z projevů svobody (Český týdeník, 1995; Reflex, 1998; Respekt; 2015 a Echo, 2022).

Podobně jako cestování a autorská čtení, i jeho publicistická činnost jej časově omezovala při psaní knih. Publicistická činnost mu ale poskytovala větší finanční stabilitu, která byla nezbytná zejména v době zakládání rodiny. Topol také nějakou dobu vyučoval na Literární akademii, kde měl příležitost setkat se s novou generací literátů a zkoumat rozdíly a proměny mezi touto novou generací a svou vlastní, stejně jako s generacemi předešlými. Zatímco pro jeho generaci byl ideálem umělce prokletý básník, osamělý a pronásledovaný, nová generace tíhla spíše k novinám, žurnalistice nebo jiným médiím (Právo, 2003 a Tvar, 2008).

I když se nová generace stále zajímala o literaturu a o psaní, role literatury se změnila. Prozaická a poetická tvorba již nezaujímalý centrální pozici jako sjednocující prvek pro nejmladší generaci, jak tomu bylo v případě Topolovy generace v undergroundovém prostředí. Tuto roli začal postupně přebírat internet, který se stal novým a silným prostředkem sdílení informací a kulturního obsahu. Literatura se od 90. let musela přizpůsobit novým technologickým výzvám a existovat vedle obrovského virtuálního světa, který se stal nedílnou součástí každodenního života nové generace.⁵⁸

---

⁵⁸ MACHALICKÁ, Jana. *Nehrozí nám zmoudření, ale zblbnutí. Citlivější jedinec pořád prožívá nějakou krizi, říká Jáchym Topol*. Online. Lidovky.cz. 2022. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/jachym-topol-rozhovor-spisovatel-kniha.A220904_213612_In_orientacer_ape. [cit. 2023-11-17].

2.3. Knižní trh po roce 1989 z pohledu Jáchyma Topola

Jak již bylo blíže specifikováno v kapitole 1.2. *Proměna knižního trhu*, český knižní trh po roce 1989 čelil velkému importu zahraniční literatury, stejně jako literatury domácí. Český čtenář byl tak vystaven bohaté a pestré nabídce knih, což vytvořilo rozmanitější, ale také čím dál komplikovanější prostředí pro výběr. Topol v tomto chaosu spatřoval krásu.⁵⁹ Po roce 1989 literatura ztratila svou výjimečnost a stala se běžným spotřebním artiklem, třebaže situace na českém knižním trhu zdaleka nebyla srovnatelná se situacemi v západních zemích, jako je Německo či USA, kde byl knižní trh daleko zběsilejší. V rozhovoru pro periodikum *Tvar* v roce 2008 Topol vzpomíná na dobu před rokem 1989, kdy se vybrané literární tituly dávaly jako úplatek a jeho vrstevníci vášnivě diskutovali o literárních textech, nicméně přiznává, že v některých případech přistupovali ke knihám povrchně a s určitým snobismem.⁶⁰

Českou literaturu po roce 1989 vnímal jako jeden velký organismus, ve kterém si každý autor snaží vydobýt vlastní místo. Souběžně s tím zdůrazňuje, že po roce 1989 došlo k kompletně přeměně charakteru čtenářství a psaní. Tato transformace nebyla determinována pouze revolučními událostmi a nově nabytou svobodou, ale také vlivem rozsáhlé informační zahlcenosti a internetu. V každodenní záplavě textů zmizel prostor pro soustředěné čtení. Topol také zmiňuje, že v době internetu, kdy se možné si cokoliv okamžitě vyhledat, lidé nemusí investovat tolik času do čtení rozsáhlých popisů. Knihy také dříve představovaly primární zdroj pro analýzu lidského chování napříč kulturami a sociálním postavením, přičemž tuto roli opět převzal internet a na něm dostupná data (Echo, 2022 a Lidové noviny, 2022).

Předrevoluční masový zájem o literaturu, výsledek někdejších nestandardních totalitních poměrů, se již nevrátí, avšak dle Topola z onoho úpadku zájmu nelze vyvozovat, že literatura a poezie jsou „mrtvé“.⁶¹ I přes proměnu čtenářství zastává Jáchym Topol pozitivní pohled na současný stav. Každý rok je stále vydáváno několik tisíc knih, které nacházejí své příznivce, a ačkoliv se jedná o specifickou skupinu lidí, početná je stále v řádu tisíců.⁶² Topol v tomto směru přináší zajímavý náhled. Jeho teze naznačuje, že literatura dnes reflektuje dobu, kdy byla výsadou omezeného kruhu vzdělanců. Podobně jako v historických obdobích, kdy literární díla

---

⁵⁹ WEISS, Tomáš. *Kniha je dokonalý vynález*. *Lidové noviny*. 2005, roč. 18, č. 301, s. 1-3. ISSN 0862-5921.

⁶⁰ ŠKRABAL, Michal. *Toulání a psaní mám v krvi: rozhovor s Jáchymem Topolem*. *Tvar*. 2008, roč. 19, č. 2, s. 4-5. ISSN 0862-657X.

⁶¹ ŠEVELA, Vladimír. *Narazit na spodní proud*. *Mladá fronta DNES*. 1998, roč. 9, č. 12, s. 21-22. ISSN 1210-1168.

⁶² WEISS, Tomáš. *Kniha je dokonalý vynález*. *Lidové noviny*. 2005, roč. 18, č. 301, s. 1-3. ISSN 0862-5921.

četli pouze vybraní jednotlivci, i dnes lze literaturu vnímat jako záležitost pro specifickou, avšak aktivní skupinu čtenářů.⁶³

Na otázku, zda ho psaní knih uživí, opakovaně napříč dekádami odpovídá, že tato forma tvorby ho sama o sobě není schopna uživit. Neživila ho ostatně ani před rokem 1989. Již v 90. letech udával Jáchym Topol, že z jednoho prodaného výtisku jeho knihy získává přibližně 10% zisku.⁶⁴ K finančním nedostatkům ve svém mládí přistupoval značně bohémsky, díky stipendiím a honorářům disponoval Topol dostatečnými finančními prostředky na období několika měsíců, „*a pak se uvidí*“.⁶⁵ Značnou část 90. a 00. let pracoval také jako redaktor, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, či se věnoval jiným způsobům výdělků.⁶⁶

Aby bylo možné žít se pouze psaním knih, musela by být autorova literární díla publikována v několika světových jazycích a v dostatečně velkých nákladech. Sám autor zdůrazňuje, že jeho díla nezapadají do rámce masové produkce a jsou zaměřena na specifický okruh čtenářů, a v důsledku toho ani v češtině nedosahují takového komerčního úspěchu jako díla některých jeho kolegů, kteří se mainstreamové tvorbě věnují (Týden, 2001).

Topol sám přiznává, že převést jeho knihy do jiného jazyka je značně náročné, i přesto byla téměř všechna jeho prozaická díla publikována i v jiných jazycích. Některé knižní trhy, například trh v USA, jsou ale tak rozsáhlé, že o překladovou literaturu má zájem pouze úzká skupina akademiků (Region, 1995 a Lidové noviny, 2000)

I přesto, že někteří autoři vyjadřovali své nespokojení s literárním klima po roce 1989, Jáchym Topol se postavil k této problematice s pozitivní perspektivou. Zdůrazňuje, že přestože někteří spisovatelé mohou vyjádřit své frustrace a procházet obtížnými obdobími, jejich knihy se dále prodávají.⁶⁷

---

⁶³ MACHALICKÁ, Jana. *Nehrozí nám zmoudření, ale zblbnutí. Citlivější jedinec pořád prožívá nějakou krizi, říká Jáchym Topol*. Online. Lidovky.cz. 2022. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/jachym-topol-rozhovor-spisovatel-kniha.A220904_213612_In_orientacer_ape. [cit. 2023-11-17].

⁶⁴ PETRLÍK, Jindřich. Milujeme Indiány, protože máme v sobě touhu po zlatým věku. *Alternativa*. 1998, č. 23, s. 23-25.

⁶⁵ Pro básníka i spisovatele jsou dnešní Čechy fantastickou zemí. *Hlas*. 1997, č. 12, s. 14-16.

⁶⁶ KALENSKÁ, Renata. Literární narkoman: Nerad se fotografuje, rozhovory nedává příliš často, při svých autorských čteních se potýká s trémou. To všechno ale Jáchym Topol dělat musí, protože je spisovatel. *Týden*. 2001, roč. 8, č. 46, s. 44-47. ISSN 1210-9940.

⁶⁷ Pro básníka i spisovatele jsou dnešní Čechy fantastickou zemí. *Hlas*. 1997, č. 12, s. 14-16.

2.4. Osobní proměna

V rozhovorech se Jáchym Topol opakovaně zamýšlí nad svou osobní a individuální transformací. V průběhu období 90. let a počátku milénia prošel značnou osobní proměnou, která byla patrná hned v několika směrech. V době revoluce bylo Topolovi kolem 25 let, a během následujících tří dekad došlo ke značné evoluci nejen jeho přístupu k literární tvorbě, ale přirozeně i celkové životní situace, což vyžadovalo odpovídající adaptaci jeho způsobu obživy.

Svůj vztah ke psaní nejlépe vyjadřuje výrokem: „*jestli psát je hrozný, tak nepsat je strašný*“.⁶⁸ V průběhu 90. let v jeho postoji převládal značný undergroundový přístup, Topol psal své texty zejména pro sebe. Zda text vyjde či nikoliv pro něj bylo až druhotné (Host, 2003).

Celý tento jeho přístup se postupně transformoval. Klíčovým aspektem se pro něj stalo samotné psaní, které vnímal jako transcendentní akt a současně terapeutický prostředek. Jeho proces se zpomalil. Začal klást důraz na kvalitu textu před kvantitou, preferujíc psaní pouze toho, co považoval za esenciální. Kromě toho se výrazně změnil i jeho pohled na tvůrčí proces: spíše, než na přirozený talent začal spoléhat na tvrdou práci a disciplínu (Právo, 2003 a Ihned, 2018).

Zásadním zlomem v životě Jáchyma Topola bylo – zcela přirozeně – založení rodiny, což vyžadovalo přehodnocení jeho profesního závazku a životního stylu. I když byl schopen uživit sebe prostřednictvím publikování knih, finanční prostředky nestačily na uživení celé rodiny.⁶⁹ Nedostatek finančních prostředků ostatně řešil jak za socialismu, tak posléze v období kapitalismu. Od roku 1989 prošel několika profesními etapami, působil jako reportér, následně se stal spisovatelem na volné noze, jak bylo popsáno v kapitole 2.2. *Literární činnost a autorství po roce 1989*. S cílem skloubit svůj profesní život s rodinnými povinnostmi se vrátil k reportérské práci a po několika letech začal pracovat jako dramaturg v Knihovně Václava Havla. Toto prostředí se pro něj stalo klíčovým pro jeho další psaní. Toto pracoviště mu nejen nabídlo prostor pro psaní, ale také se stalo pevným bodem, který mu umožnil zachovat rovnováhu a konzistenci v profesionálním i osobním životě (Lidové noviny, 2017).

Výraznou změnou se stala změna prostředí v Topolových románech. Zatímco v románech jako *Sestra* a *Anděl* je dominantní městské pražské prostředí. autor se od těchto míst postupně

---

⁶⁸ 66 otázek Ludka Staňka: Jáchym Topol. Online. PROČ NE?!. 2018. Dostupné z: <https://procne.hn.cz/c1-66076660-66-otazek-ludka-stanka-jachym-topol>. [cit. 2023-11-17].

⁶⁹ ŠKRABAL, Michal. Toulání a psaní mám v krvi: rozhovor s Jáchymem Topolem. *Tvar*. 2008, roč. 19, č. 2, s. 4-5. ISSN 0862-657X.

distancoval a pro jeho poslední díla je tak typické vesnické prostředí. Dle vlastního vyjádření jej v tomto ohledu velmi ovlivnilo narození dcery.⁷⁰ Autentické rušné městské prostředí jej tak přestalo oslovovat, namísto toho jej začal inspirovat venkov.

Návrat k vesnickému prostředí pro Jáchyma Topola představoval v jistém směru návrat ke kořenům, neboť na venkově strávil část svého dětství. Toto prostředí mu bylo známo a blízké i z jeho pravidelných cest z Prahy na venkov, kde pořádal autorská čtení. Roli také nepochybně hrála již zmiňovaná Topolova fascinace folklórem a lidskými příběhy, které se ve svých románech snažil zachytit (Host, 2003).

Ačkoliv venkov slouží jako zdroj inspirace a ideální místo pro psaní, autor přiznává, že by nebyl schopen existovat v izolaci bez osobního kontaktu s ostatními lidmi, se svými přáteli a blízkými.⁷¹

V rozhovoru pro časopis *Marianne* Jáchym Topol reflektuje současnou dobu jako optimální období pro spisovatele. V tomto kontextu zdůrazňuje možnost plné svobody ve tvorbě, kdy jedinec může realizovat své myšlenky a neohroží tím ztrátu vlastní autenticity. Zároveň zdůrazňuje, že má osobně velké štěstí v tom, že jeho literární díla našla cestu k vydání, a dokonce i k zařazení do řady překladů, třebaže v malých nákladech.⁷²

---

⁷⁰ Koktejl, 1999. Online. Jáchym Topol: Oficiální stránka prozaika, publicisty a básníka. [1999]. Dostupné z: <https://jachymtopol.cz/koktejl-1999/>. [cit. 2023-11-16].

⁷¹ MÁZDROVÁ, Kateřina. *Když se měli v kuchyních všichni rádi: Se spisovatelem Jáchymem Topolem o mládí v měkké totalitě, omluvence od estébáků a o ostrovech, na kterých se stále něco děje*. Online. Respekt. 2018. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/special/2018/1988/kdyz-se-meli-v-kuchynich-vsichni-radi>. [cit. 2023-11-17].

⁷² Nemůžu psát za holky. *Marianne*. 2017, roč. 18, č. 9, s. 84. ISSN 1213-1423.

Závěr

Po roce 1989 následovala dekáda charakterizovaná chaotickým přechodem na kapitalistický model, kde období ekonomického vzestupu bylo rychle nahrazeno obdobím ekonomického poklesu. V důsledku privatizace státních podniků a nástupu na volný trh vzniklo několik tisíc nových nakladatelství, která se zaměřovala jak na periodické, tak neperiodické publikace. Knižní trh, před revolucí rozdělený na tři části (oficiální, samizdatový a exilový), se sjednotil do jednoho celku. Autoři měli možnost publikace svých děl, aniž by se museli podrobit cenzuře ze strany státu.

Knižní trh v 90. letech zaznamenal výrazný nárůst literární produkce, zahrnující díla jak od etablovaných domácích a zahraničních autorů, tak i od nových tváří v literárním světě. Autoři, jejichž knihy byly vydány v 60. letech, měli možnost znovu publikovat svá díla. Na scéně se objevovala literární díla napsaná před rokem 1989, avšak nikdy dříve nepublikovaná ani v samizdatu. Současně se na knižním trhu objevovala překladová literatura, která byla na našem území publikována poprvé. Tento jev vytvořil fascinující mix, ve které se střetávali autoři všech generací. S narůstající konkurencí na knižním trhu vznikl přebytek literárních děl, přičemž jejich počet předčil zájem čtenářů. Proměnilo se i samotné čtenářství. Po roce 1989 bylo najednou k dispozici více možností trávení volného času a čtenářství postupně upadlo.

Také distribuční paradigma knihovního průmyslu prodělalo výraznou proměnu, když zanikla centrální distribuční síť, jež dříve zásobovala knihkupectví. Zlomovým okamžikem v této oblasti byla expanze internetu a vznik knižních e-shopů. V současnosti také autor disponuje možnostmi finanční participace na vydání svého literárního díla a případně uskutečnění veřejné sbírky k podpoře jeho publikace.

Před rokem 1989 dominovala na knižním trhu převážně vážná literatura, ačkoliv existovala i paleta různorodých žánrů, včetně historických a humoristických románů a takzvané brakové literatury, do níž spadaly například detektivky či vědeckofantastické romány. Po roce 1989 se knižní trh stával otevřeným pro všechny žánry, a výsadní postavení vážné literatury se postupně rozplynulo. Též došlo k prolomení tabuizovaných témat, o nichž před rokem 1989 nebylo etické diskutovat, jako například otázky homosexuality, erotiky nebo historických událostí jako rok 1968 či odsun Němců. Velmi populární byla autobiografická forma literatury či vyložené memoáry, které sloužily jako způsob vyrovnání se s minulostí.

Postavení spisovatele prošlo významnou transformací, když se stali nesrovnatelně méně významnými postavami, oproti totalitní době, kdy zastávali roli autorit, ať už v rámci oficiální

či samizdatové sféry. Literatura ztratila svou politickou dimenzi, kterou částečně převzaly noviny a později i internet jako média ovlivňující veřejné mínění. Spisovatelé se stali komerčními subjekty, přičemž finanční podpora ze strany státu (jak tomu bylo v případě oficiálních autorů), zcela ustala. Jejich příjmy se staly plně závislými na prodeji jejich knih, s minimální možností dotací ve literárních ocenění. V tomto směru se jen několika málo spisovatelům podařilo žít se z prodeje knih, navíc o českou literaturu postupně přestal být zájem v zahraničí, neboť po pádu Železné opony ztratila na exkluzivitu. Pro některé tvůrce bylo těžké přijmout ztrátu někdejší prestiže a přeměny povolání na zájmovou aktivitu, jiní se tím vyrovnali snáze.

Spisovatel Jáchym Topol se řadí mezi autory, kteří se od Sametové revoluce částečně žijí psaním, třebaže samo psaní knih pro něj nikdy nebylo dostatečným zdrojem obživy. V průběhu své kariéry se věnoval novinářské profesi a rovněž využíval možností stipendijních pobytů v zahraničí. Po pádu Železné opony se mu otevřely možnosti častých zahraničních cest, které systematicky využíval od počátku 90. let. Tyto cesty sloužily jednak k prezentaci jeho tvorby na autorských čteních v nejrůznějších metropolích, jednak ke stipendijním pobytům, během nichž vznikala jeho literární díla.

Topol byl před revolucí členem undergroundové kultury, věnoval se vydávání samizdatových časopisů a primárně psaní básní. Po roce 1989 působil jako reportér, posléze se z básníka stal prozaikem. Zajímavým aspektem jeho postrevoluční kariéry je odstoupení od politických témat ve prospěch širšího záběru literárních témat, což mu umožnilo udržet si relevanci. Topol zdůrazňuje, že by se dnešní politické diskuse měly svěřit politikům samotným, ačkoliv sám byl před rokem 1989 aktivní politickým aktivistou.

Období 90. let vnímá jako éru nesoucí svobodu a možnost života bez obav z perzekucí a cenzury. Rozsáhlý knižní trh hodnotil pozitivně, stejně jako nově vznikající tradice autorských čtení a knižních festivalů, které propojovaly autory s čtenáři, po vzoru západních knižních akcí. S ohledem na literární trendy se Jáchym Topol postavil proti vzestupu memoárové literatury, která dle jeho názoru byla přespříliš osobní. Sám ale do svých románů zakomponoval autobiografické prvky, což je jev téměř nevyhnutelný pro jakéhokoliv spisovatele.

Zdroje

1. *66 otázek Ludka Staňka: Jáchym Topol*. Online. PROČ NE?!. 2018. Dostupné z: <https://procne.hn.cz/c1-66076660-66-otazek-ludka-stanka-jachym-topol>. [cit. 2023-11-17].
2. ADAM, Jan. Transformation to a market economy in the former Czechoslovakia. *Europe-Asia Studies*. Taylor & Francis, 1993, **45**(4), 627-645. ISSN 1465-3427. Dostupné z: doi:10.1080/09668139308412112
3. ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Praha: R3, 1995. ISBN 80-853-6457-3.
4. Ať si mladí udělají vlastní underground. *Lidové noviny*. 2014, č. 239, s. 24. ISSN 0862-5921.
5. BALAŠTÍK, Miroslav. "Snažím se, aby v mém životě zvítězilo ordo ab chao...": rozhovor s Jáchymem Topolem. *Host*. 2003, roč. 19, č. 2, s. 5-10. ISSN 1211-9938.
6. *CzechLit: České literární centrum*. Online. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/>. [cit. 2023-12-12].
7. *Česká literární bibliografie – literární ceny*. Online. ÚČL AV ČL. Dostupné z: <https://service.ucl.cas.cz/ceny/?c=2>. [cit. 2023-12-12].
8. ČEPICOVÁ, Vendula. *Čtenáři se budou řídit podle mě, ne já podle nich, usmívá se Jáchym Topol*. Online. Jáchym Topol: Oficiální stránka prozaika, publicisty a básníka. 2017. Dostupné z: <https://jachymtopol.cz/paces-2017/>. [cit. 2023-11-17].
9. ČULÍK, Jan. Vypisuju se z něčeho východoevropského. *Britské listy*. 2001. ISSN 1213-1792.
10. *Doufám, že po smrti už nic není*. Online. Jáchym Topol: Oficiální stránka prozaika, publicisty a básníka. 2017. Dostupné z: <https://jachymtopol.cz/lidove-noviny-2017/>. [cit. 2023-11-17].
11. ELBEL, Ondřej. Mám svobodu a to je hlavní. *Region*. 1995.
12. FIALOVÁ, Alena. *Česká próza pro roce 1989*. 28. 1. Praha: Academia, 2015. Věda kolem nás: Co to je: Co to je. Dostupné také z: <https://www.academia.cz/edice/kniha/ceska-proza-pro-roce-1989>
13. HÁVOVÁ, Naďa a KROC, Vladimír. *Rozhovor s básníkem a spisovatelem Jáchymem Topolem*. Online. 2001. Dostupné z: <https://jachymtopol.cz/radiozurnal-2001/>. [cit. 2023-11-17].
14. HOVORKA, Marek a ŠPRINCL, Jan. Vyšlé knížky nemám rád. *Křesťanství a svět*. 1997. ISSN 00626952.
15. HRUŠKA, Petr, Lubomír MACHALA, Libor VODIČKA, Jiří ZIZLER a kolektiv autorů. *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0. Dostupné také z: [https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20\(2\).pdf](https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/prirucky/obsah/Sou%C5%99adnice%20volnosti/souradnice_blok_tisk%20(2).pdf)
16. HULEC, Vladimír. Jáchym Topol: Můj domov je čeština. *Právo*. 2003, roč. 13, č. 136, s. 1. ISSN 1211-2119.

17. Interview s Jáchymem Topolem. Západ: Časopis pro Čechy a Slováky. 1989, roč. 11, č. 4, s. 17-20. ISSN 0226-3068.
18. *Jáchym Topol: Spisovatel by měl v případě ohrožení demokracie padnout na barikádách s rozhalenou hrudí a schytat první kulky z kalašnikova*. Online. E15.cz: Byznys, politika, ekonomika, finance, události. 2018. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/jachym-topol-spisovatel-by-mel-v-pripade-ohrozeni-demokracie-padnout-na-barikadach-s-rozhalenou-hrudi-a-schytat-prvni-kulky-z-kalasnikova-1343039><https://www.e15.cz/the-student-times/jachym-topol-spisovatel-by-mel-v-pripade-ohrozeni-demokracie-padnout-na-barikadach-s-rozhalenou-hrudi-a-schytat-prvni-kulky-z-kalasnikova-1343039>. [cit. 2023-11-17].
19. JANOUŠEK, Pavel. *Dějiny české literatury 1945–1989 IV. díl*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7.
20. JAŠEK, Ivan. *Postava a vypravěč v prózách Petra Šabacha*. Diplomová práce, vedoucí Mgr. David Kroča, Ph.D. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra české literatury, 2007. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/79655/pdf_m/Ivan_Jasek_-_DIPLOMKA_-_text.pdf.
21. KADLECOVÁ, Kateřina. Próza je pro mě nejvyšší meta. *Reflex*. 2009, roč. 20, č. 31, s. 6. ISSN 0862-6634.
22. KALENSKÁ, Renata. Literární narkoman: Nerad se fotografuje, rozhovory nedává příliš často, při svých autorských čteních se potýká s trémou. To všechno ale Jáchym Topol dělat musí, protože je spisovatel. *Týden*. 2001, roč. 8, č. 46, s. 44-47. ISSN 1210-9940.
23. KASADRA, Martin. Listy zo Slovenska II., *Tvar*. Praha: Scéna, 1991, 2(12), 1. ISSN 0862-657X.
24. *Koktejl, 1999*. Online. Jáchym Topol: Oficiální stránka prozaika, publicisty a básníka. [1999]. Dostupné z: <https://jachymtopol.cz/koktejl-1999/>. [cit. 2023-11-16].
25. KOSOVÁ, Lenka. *Jáchym Topol nedokáže psát v běžném životě*. Online. Rovnost. 2002. ISSN 0862-7967. Dostupné z: <https://jachymtopol.cz/rovnost-2002/>. [cit. 2023-12-10].
26. KOVAŘÍKOVÁ, Kristýna. Při čtení se stydím. Příběhy o indiánech jsou můj štít. *Olomoucký deník*. 2015, č. 10, s. 5. ISSN 1801-9781.
27. LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Česká historie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8.
28. MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-724-3139-0.
29. MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-5054-0.
30. MACHALICKÁ, Jana. *Nehrozí nám zmoudření, ale zblbnutí. Citlivější jedinec pořád prožívá nějakou krizi, říká Jáchym Topol*. Online. Lidovky.cz. 2022. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/jachym-topol-rozhovor-spisovatel-kniha.A220904_213612_In_orientacer_ape. [cit. 2023-11-17].

31. MACHONINOVÁ, Tereza. Já už v žádný partě nikdy nebudu. *Babylon*. 1997, roč. 6, č. 2, s. 5. ISSN 2570-7353.
32. MACUROVÁ, Naděžda. A ty to vemeš, nebo ne: Rozhovor s Jáchymem Topolem. *Tvar*. 1995, roč. 6, č. 10, s. 8-9. ISSN 0862-657X.
33. *Magnesia litera: Oceňujeme a propagujeme kvalitní literaturu*. Online. Dostupné z: <https://www.magnesia-litera.cz/>. [cit. 2023-12-12].
34. MANDYS, Pavel. Dopsal jsem větu. *Týden*. 1996, roč. 3, č. 5, s. 74-79. ISSN 1210-9940.
35. MÁZDROVÁ, Kateřina. *Když se měli v kuchyních všichni rádi: Se spisovatelem Jáchymem Topolem o mládí v měkké totalitě, omluvence od estébáků a o ostrovech, na kterých se stále něco děje*. Online. *Respekt*. 2018. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/special/2018/1988/kdyz-se-meli-v-kuchynich-vsichni-radi>. [cit. 2023-11-17].
36. MLČOCH, Lubomír, Pavel MACHONIN a Milan SOJKA. *Ekonomické a společenské změny v české společnosti po roce 1989: (alternativní pohled)*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0119-2.
37. MYANT, Martin. *Vzestup a pád českého kapitalismu: ekonomický vývoj České republiky od roku 1989*. Praha: Academia, 2013. XXI. století. ISBN 978-80-200-2288-2.
38. Nemůžu psát za holky. *Marianne*. 2017, roč. 18, č. 9, s. 84. ISSN 1213-1423.
39. PEŇÁS, Jiří. *V ten den, kdy umřela Marilyn Monroe: Jáchym Topol, nejmladší klasik české literatury*. Online. *Týdeník Echo*. 2022. Dostupné z: <https://tydenik.echo24.cz/clanek/v-ten-den-kdy-umrela-marilyn-monroe-SQBxJ>. [cit. 2023-11-17].
40. PETRLÍK, Jindřich. Milujeme Indiány, protože máme v sobě touhu po zlatém věku. *Alternativa*. 1998, č. 23, s. 23-25.
41. PLACÁK, Petr. Jsme nejšťastnější generace. *Reflex*. 2012, roč. 23, č. 33, s. 22. ISSN 0862-6634.
42. PLACÁK, Petr. Můj jazyk je čeština: částečně zlatá mamincina, částečně kanálu, děravěj jazyk. *Český týdeník*. 1995, roč. 1, č. 2, s. 11. ISSN 1211-0302.
43. Pro básníka i spisovatele jsou dnešní Čechy fantastickou zemí. *Hlas*. 1997, č. 12, s. 14-16.
44. RULF, Jiří. Bůh tam patu nevsune. *Reflex*. 1998, roč. 9, č. 3, s. 16-19. ISSN 0862-6634.
45. SLOMEK, Jaromír. Napsat ani zažít se nemá všechno. *Lidové noviny*. 2000, roč. 13, č. 104, s. 20. ISSN 0862-5921. Kultura special [příloha].
46. *Spisovatel v současnosti je šnek. S jemným mužem Jáchymem Topolem o vzdorování soumraku*. Online. *Echo24.cz: Názorový deník*. 2022. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SpW3k/spisovatel-vsoucasnosti-je-snek-s-jemnym-muzem-jachymem-topolem-o-vzdorovani-soumraku>. [cit. 2023-11-17].
47. SPRÁVCOVÁ, Božena. Nemáš pravdu, nemáš pravdu, nemáš pravdu!: Rozhovor s Jáchymem Topolem o indiánech. *Tvar*. 1997, roč. 8, č. 12, s. 8-9. ISSN 0862-657X.
48. ŠEVELA, Vladimír. Narazit na spodní proud. *Mladá fronta DNES*. 1998, roč. 9, č. 12, s. 21-22. ISSN 1210-1168.

49. ŠKRABAL, Michal. Toulání a psaní mám v krvi: rozhovor s Jáchymem Topolem. *Tvar*. 2008, roč. 19, č. 2, s. 4-5. ISSN 0862-657X.
50. ŠLAJCHRT, Viktor. Slalom mezi idejemi: Rozhovor se spisovatelem Jáchymem Topolem. *Respekt*. 1994, roč. 5, č. 25, s. 10. ISSN 0862-6545.
51. ŠTIČKOVÁ, Anna. *Malí nakladatelé a český knižní trh*. Brno, 2021. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/axexp/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jiří Trávníček.
52. *Topolova plná lednice*. Online. Jáchym Topol: Oficiální stránka prozaika, publicisty a básníka. 2021. Dostupné z: <https://jachymtopol.cz/topolova-plna-lednice/>. [cit. 2023-12-10].
53. VELIČKOVÁ, Helena. Knihy v tržních podmínkách. *Knihovní obzor: Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 1993, 1(2). ISSN 1214-6498.
54. VITVAR, Jan H. Stárnoucí bílý samec: s Jáchymem Topolem o jeho nové knize, smrti blízkých a posouvání veřejné debaty. *Respekt*. 2015, roč. 26, č. 42, s. 52-56. ISSN 0862-6545.
55. VOJTĚCH, Daniel, ed. *Česká literatura na konci tisíciletí II.: Příspěvky z 2. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001. ISBN 80-85778-30-0. Dostupné také z: <https://service.ucl.cas.cz/edicee/sborniky/kongresove/44-ceska-literatura-na-konci-tisicileti-ii>
56. *Všechno šlo samovolně: Rozhovor s kapitánem Českých dětí Jáchymem Topolem*. Online. Babylon: Studentský list pro seniory. 2018. Dostupné z: <https://babylonrevue.cz/vsechno-slo-samovolne/>. [cit. 2023-11-17].
57. WACHTEL, Andrew Baruch. *Po komunismu stále důležití?: Role spisovatelů ve východní Evropě*. Praha: Academia, 2017, 312 s. Šťastné zítřky. ISBN 978-80-200-8778-7.
58. WEISS, Tomáš. Kniha je dokonalý vynález. *Lidové noviny*. 2005, roč. 18, č. 301, s. 1-3. ISSN 0862-5921.
59. WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6.